

Голас Радзімы

ШТОТЫДНЁВАЯ ГАЗЕТА ДЛЯ СУАЙЧЫННІКАЎ
ЗА МЕЖАМІ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

№51
(2557)

18 снежня 1997 г.
Выдаецца з 1955 г.

Цана 1 000 рублёў.

БЕЛАРУСЬ — ДЫЯСПАРА

ДА ДРУЖАЛЮБНАГА СУПРАЦОЎНІЦТВА

Беларуская дыяспара — гэта частка нашага народа, што жыве за межамі сваёй маці-Айчыны, але не страціла патрэбы ў кантактах з ёю, захоўвае цягу да мовы, культуры, традыцый краіны, дзе нарадзіліся яны самі або іх продкі. У апошнія гады колькасць нашых землякоў у замежжы значна павялічылася, бо імі сталі тысячы беларусаў, якія жылі ў рэспубліках былога Саветаў Саюза. Яны самі або іх дзяды-прадзеды ўнеслі ўклад у патэнцыял Радзімы. Яна і сёння з'яўляецца для іх не мачахай, а маці.

Яшчэ ў 1993 годзе Саветам Міністраў Рэспублікі Беларусь была прынята Дзяржаўная праграма "Беларусы ў свеце", якая прадугледжвае захады па сацыяльнай і прававой абароне беларусаў замежжа, развіццю сувязей Айчыны з дыяспарай, стварэнню спрыяльных умоў для эканамічнага і навукова-тэхнічнага супрацоўніцтва. Сувязі паміж Беларуссю і выхадцамі з яе прадугледжваліся вельмі разнастай-

ныя. Гэта і забеспячэнне іх неабходнай літаратурай, і прыняцце на вучобу ў ВНУ маладых беларусаў з замежных краін, арганізацыя летняга адпачынку дзяцей, курсаў для кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці, правядзенне сумесна з прадстаўнікамі дыяспары навукова-практычных курсаў, семінараў і творчых нарад для настаўнікаў беларускай мовы, літаратуры, гісторыі ў замежжы.

З 1993 года гэтыя сувязі ажыццяўлялі міністэрствы культуры, адукацыі, замежных спраў, Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, Беларускае таварыства "Радзіма", Згуртаванне беларусаў свету "Бацькаўшчына". А ў пачатку гэтага года Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь быў створаны Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь. Узначальвае камітэт Аляксандр Білык. Яго намеснікам па справах нацыянальных меншасцей Беларусі і беларускай дыяспары стаў ІВАН

ЯНОВІЧ. Яго карэспандэнт "Голасу Радзімы" і папрасіў адказаць на некалькі пытанняў.

— **Раскажыце, калі ласка, Іван Іосіфавіч, пра напрамку дзейнасці Дзяржаўнага камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей.**

— Стварэнне камітэта — гэта паслядоўны крок у дзяржаўнай палітыцы ў адносінах да беларусаў замежжа. Прапановы аб стварэнні дзяржаўнага органа для пастаяннага, мэтанакіраванага вырашэння пытанняў развіцця сувязей з беларускай дыяспарай былі выказаны яшчэ на Першым з'ездзе беларусаў свету.

Камітэт мае тры асноўныя напрамкі дзейнасці: вырашэнне пытанняў, што ўзнікаюць у сферы дзяржаўна-царкоўных узаемаадносін, удзелу ў распрацоўцы і рэалізацыі дзяржаўнай палітыкі ў адносінах да нацыянальных меншасцей, садзейнічанне і непасрэдная дапамога ў задавальненні нацыянальна-культурных запатрабаванняў беларусаў і выхадцаў з Беларусі іншых нацыянальнасцей, якія жывуць за яе межамі.

(Заканчэнне на 4-й стар.).

ПАШТОЎКА З БЕЛАРУСІ

Вучаніца 10 класа віцебскай сярэдняй школы № 34 Наташа ПЯЧОНКА ў вольны час займаецца ў тэатры "Флора" пры абласным аб'яднанні па пазашкольнай працы.

Фота Аляксандра ХІТРОВА.

ПРЫРОДА І МЫ

НА ПАЛЯВАННЕ — СА СТРЭЛЬБАЙ І ПАЧУЦЦЁМ АДКАЗНАСЦІ

На Беларусі спакон веку паляванне — занятак традыцыйны, добра вядомы: лясцоў у нас, дзякуй Богу, хапала і хапае. Праўда, жыўнасці там апошнім часам істотна паменшала. Але і па сённяшні дзень, калі надыходзіць вызначаны час, стрэльбы расчыхляюцца і тысячы апантаных азартам пагоні людзей выпраўляюцца на паляванне. Вось тут вельмі важна, каб паляўнічая сцэнка не стала сцэнкай сапраўднай бязлітаснай вайны чалавека з прыродай. Пра гэта, іншыя аспекты праблемы гутарка з Алегам СІДАРЭНКАМ, начальнікам аддзела дзяржкантролю за выкарыстаннем і аховай жывёльнага свету Міністэрства прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя.

— Так, самая балючая сёння праблема, як дарэчы, і раней, — ахова найбольш каштоўных відаў жывёл.

— На якую прамысловую лясную жыўнасць зараз забаронена паляванне?

— Адразу хачу папярэдзіць: трэба забыць пра слова "промысел" увогуле. І, думаю, назаўсёды. Мы знаходзімся ў цэнтры Еўропы, а не на бяскрайніх сібірскіх абшарах, дзе, мяркую, магчымы якісьці паляўнічы промысел. На Беларусі размова вядзецца толькі пра аматарскае паляванне, прычым вельмі абмежаванае. Напрыклад, па-ранейшаму застаецца сур'ёзнай сітуацыя з папуляцыяй пасёў.

— Але ж дазволы на адстрэл лася выдаюцца?

— Звычайна толькі для заахвочвання, як своеасабліва ўзнагарода. Я назваў стан спраў сур'ёзным, але не крытычным. Канешне, калі на ўсю Беларусь налічвалася 150—300 пасёў, тады і размовы не было — забарона поўная. Сёння мы маем 13—15 тысяч асобін — не многа, аднак не катастрофічна мала. Вось і вырашылі: у гаспадарках, дзе работа добра наладжана (пагалоўе капытных расце), дазволіць, так бы мовіць, "прэ-

(Заканчэнне на 3-й стар.).

ЗЯМЛЯ, ШТО ПОМНІЦЬ БАГРЫМА

КРАШЫНСКАЕ РЭХА

Імя Паўлюка Багрыма, слыннага крашынскага паэта і кавалера-мастак, аваяна паданнямі і легендамі. Асабліва легендамі і паданнямі ахінуты час жыцця Паўлюка Багрыма пасля крашынскага бунту вясной 1828 года. Паводле згадак яго сучаснікаў, прынамсі наваградскага адваката Ігната Яцкоўскага, аўтара кнігі "Аповесць з майго часу, або Літоўскія прыгоды", выдадзенай у 1854 годзе ў Лондане, пасля згаданай крашынскай падзеі Паўлюк Баграм з крамольныя вершы, свае і чужыя, быў здадзены ў рэкруты. Многія не пагаджаюцца з гэтай звесткай: маўляў, Паўлюк Баграм быў замалады для рэкрутаў — яму не было на той час, як разгортваліся падзеі ў Крашыне, яшчэ і шаснаццаці гадоў, і ні ў якія рэкруты ён не патрапіў, а працягваў жыць у Крашыне. Пасталеўшы, завёў тут сям'ю, а пасля, невядома ў якія гады, хіба пасля таго, як выкуў у 1881 годзе сваю славетную жырандоллю, разам з сям'ёй і іншымі сваімі родзічамі паехаў за мяжу. Прынамсі, такой думкі, што Баграм выехаў за мяжу і не куды-небудзь, а ў Амерыку, прытрымліваецца Міхась Маліноўскі — правадзейны член Геаграфічнага таварыства пры Акадэміі навук колішняга СССР. Што ж, можна пашукаць Баграмавы сляды і за мяжою. Калі Міхась Маліноўскі знойдзе іх там, мы ўсе яму будзем удзячныя. Я ж пашукаю Баграмавага духу, ягоных слядоў у ягоным Крашыне: у вядомых ужо дакументах. Балазе, Крашын спазнаю з 1985 года.

(Працяг на 7-й стар.).

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

НА АФІЦЫЙНЫМ УЗРОЎНІ

10 снежня прэм'ер-міністр Рэспублікі Беларусь Сяргей Лінг сустрэўся з прадстаўнікамі нямецкай фірмы МАН. У выніку сустрэчы было падпісана пагадненне аб стварэнні сумеснага беларуска-германскага прадпрыемства МАЗ-МАН па вытворчасці грузавых аўтамабіляў.

НА ЗДЫМКУ: у час сустрэчы.

МАЛЕНЬКІЯ РАДАСЦІ

ТЫСЯЧНЫ «ФОРД»

Чатыры месяцы спатрэбілася заводу «Форд Юніян» для выпуску першай тысячы аўтамабіляў.

Днямі на прадпрыемстве ў Абчаку адбылася цырымонія з гэтай нагоды. Тысячным аўтамабілем стаў седан «Форд Эскорт» з аб'ёмам рухавіка 1,6 літра колеру сярэбраны металік.

ТЫДЗЕНЬ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА

ДЭНІЕЛ СПЕКХАРД ЗАЯВІЎ

Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол ЗША ў Беларусі Дэніел Спекхард 10 снежня выступіў з заявай з нагоды пачатку Тыдня правоў чалавека.

Дэніел Спекхард лічыць, што з моманту абвясчэння незалежнасці ў Беларусі нямаюць зроблена на шляху адыходу ад савецкіх стандартаў, калі інтарэсы асобы былі падпарадкаваны інтарэсам дзяржавы. А нармалізацыя адносін Беларусі з іншымі краінамі, лічыць ён, павінна пачацца з вяртання да паўнацэннага захавання правоў чалавека.

— З моманту майго прыезду ў Беларусь я працую над пацяпленнем адносін паміж нашымі краінамі. Думаю, што такое пацяпленне магчымае... Краіна, што знаходзіцца на этапе карэктных пераўтварэнняў у палітыцы і эканоміцы, на можа абысціся без існавання самых розных пунктаў погляду. Іх аналіз, супастаўленне і ажыццяўленне найбольш дастойных — у інтарэсах саміх беларусаў.

Амерыканскі пасол павіншаваў грамадзян нашай рэспублікі з Тыднем правоў чалавека і выказаў надзею, што Беларусь зойме дастойнае месца ў свеце.

ВІЦЕБСКІ ФЕСТИВАЛЬ

У Віцебску адбыўся Міжнародны фестываль сучаснай харэаграфіі, у якім прынялі ўдзел калектывы з Расіі, Латвіі, Эстоніі, Японіі, Ізраіля, Кітая і Беларусі. Пераможцамі і ўладальнікамі «Тран-пры» і пяці тысяч долараў сталі танцоўшчыкі з Кітая. Яны ўручаны маладзёжнай трупе танца Пекінскага харэаграфічнага інстытута за мініяцюру «А хто я!». Першае месца журы не прысудзіла нікому. Другой прэміі і дыплама за танец «Мужчына ў чаканні» ўдасноены тэатр «Правінцыйныя танцы» з Екацярынбурга. Трэцюю прэмію і дыплом заваяваў дуэт «Двое» Валерыя Архіпава маскоўскага тэатра «Сатырыкон». Акрамя таго, было шмат спецыяльных прызоў.

НА ЗДЫМКУ: адкрыццё фестывалю харэаграфіі ў Віцебску.

СИТУАЦЫЯ

ЗГУБНЫ КРЫЗІС

Прэзідыум Брэсцкага абласнога савета калгасаў прыняў зварот да старшынь абедзвюх палат Нацыянальнага сходу Беларусі. У гэтым звароце аграры вобласці гавораць, што дзяржаўныя субсідыі, укладзеныя ў сельскую гаспадарку за 1991—1997 гады, склалі больш чым 10 трыльёнаў рублёў, а страты калгасаў і саўгасаў ад рэалізацыі прадукцыі жывёлагадоўлі дасягнулі толькі за 1997 год амаль 37 трыльёнаў рублёў. На думку савета калгасаў, закупачныя цэны сёння не кампенсуюць і паловы затрат на гадоўлю буйной рагатай жывёлы і свіней.

Указаўшы на празмерна нізкія закупачныя цэны на сельскагаспадарчую прадукцыю, аграрыі выказалі думку, што цэны неабходна перагледзець і зрабіць іх такімі ж, як і ў Расіі.

Каб вывесці сельскую гаспадарку са згубнага крызісу і дасягнуць стабілізацыі, патрэбна, заяўляе савет калгасаў, праводзіць гібкую дзяржаўную палітыку, а для фінансавання калгасаў выдзеліць з дзяржаўнага бюджэту як мінімум 20 працэнтаў грошай.

ПРАВЕРКА НА АДПАВЕДНАСЦЬ

АБ'ЯДНАННІ І ПАРТЫІ

Праверку адпаведнасці дзейнасці зарэгістраваных у краіне партый іх статутам і заканадаўству Беларусі праводзіць Міністэрства юстыцыі рэспублікі.

Як стала вядома карэспандэнту БЕЛТА, у Беларусі на сённяшні дзень зарэгістраваны 2 123 партыі, прафсаюзы і іншыя палітычныя грамадскія аб'яднанні. Сярод апошніх 813 маюць рэспубліканскі статус, 193 — міжнародны і 1 024 — рэгіянальны.

МАЙСТРЫ СПОРТУ

«Бронзу» прывёз з англійскага горада Гатэсхэд, дзе праходзіў міжнародны турнір па спартыўнай акрабатуцы, навучэнец віцебскага вучылішча алімпійскага рэзерву майстар спорту міжнароднага класа Ігар АДАМЕНКАЎ. Медаль даўся нялёгка: ва ўпартай барацьбе за першы гэтае прымалі ўдзел наймацнейшыя спартсмены ЗША, Бельгіі, Францыі, Вялікабрытаніі, Расіі і Беларусі.

ДЫПЛАМАТЫЧНЫ КУР'ЕР

ПАСЛЫ ЗМЕНЯЦЬ ЧАСОВЫХ ПАВЕРАНЫХ

Часовыя павераныя, якія прадстаўляюць інтарэсы Беларусі ў Італіі, Японіі і Румыніі, у бліжэйшы час будуць заменены на паслоў. Як паведаміла ў час сустрэчы з журналістамі намеснік міністра замежных спраў Ніна Мазаў, на працягу наступнага года наша рэспубліка набудзе свае пасольствы яшчэ ў трох дзяржавах — Славакіі, Славеніі і Індыі.

У ЗБС «БАЦЬКАЎШЧЫНА»

КРЫЖ СТОРАНЫ

ЗБС «Бацькаўшчына» правяло пасяджэнне Рады сумесна з Радай прадпрыемальнікаў беларускай дыяспары з нагоды завяршэння пяцігадовай работы па стварэнню Крыжа па ўзору Узвіжальнага Крыжа Ефрасінні Полацкай. Як вядома, «Бацькаўшчына» стала ініцыятарам гэтай святой справы. У Заяве Рады ЗБС «Бацькаўшчына» гаворыцца: «Мы зрабілі свой крок да ідэі Крыжа як духоўнага сімвала яднання нацыі. У ім — наша пакаянне, надзея і любоў да Бога і сваёй Бацькаўшчыны — Беларусі».

Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, які ў свой час благаславіў работу па стварэнню Крыжа, прыклаў вялікія намаганні, каб майстар М. Кузьміч мог паспяхова завяршыць працу і каб Крыж стаў сапраўднай сакральнай каштоўнасцю. Адзін з фундатараў работы па стварэнню Крыжа — прадпрыемальнік з Сібіры, наш сучасны Анатоль Сілівончык быў узнагароджаны ордэнам Святога Раўнаапостальнага Уладзіміра. Узнагароду ўручыў яму Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт на гэтым пасяджэнні ў «Бацькаўшчыне».

У сваю чаргу, кіраўніцтва ЗБС «Бацькаўшчына» на сваёй Радзе падзякавала ўсім, хто тым ці іншым чынам далучыўся да гэтай вялікай справы.

Міжнародны дабрачынны фонд Жыватворнага

Крыжа святой Ефрасінні Полацкай, прэзідэнтам якога з'яўляецца А. Сілівончык, мяркуе і надалей актыўна супрацоўнічаць з Беларускай праваслаўнай царквою «ў імя адраджэння духоўнасці і нацыянальнай культуры як падмурка станаўлення сучаснай беларускай дзяржаўнасці, у імя згоды і міру ў нашым грамадстве».

У сваёй Заяве Рада ЗБС «Бацькаўшчына» звяртаецца да ўрада Беларусі з прапановаю надаць Дню памяці святой Ефрасінні Полацкай (5 чэрвеня) статус агульнадзяржаўнага свята.

РЭКАНСТРУКЦЫЯ

СТАРЫЯ ПАРКІ

Зацверджаны пералік 15 найбольш значных у гістарычных, культурных і ландшафтных адносінах паркаў у Брэсцкай вобласці, якія патрабуюць неадкладных работ па добраўпарадкаванню і абнаўленню.

Сярод іх тыя, што адносяцца да васьмнадцатага і дзевятнацатага стагоддзяў: Туганавіцкі пейзажны парк у вёсцы Карчова Баранавіцкага раёна, старадаўні пейзажны парк радавой сядзібы Пуслоўскіх у Старых Пясках Бярозаўскага раёна, парк палацава-паркавага ансамбля Ю. Нямцэвіча ў вёсцы Скокі пад Брэстам, парк-маэнтак у вёсцы Опаль Іванаўскага раёна, пейзажны парк сядзібы Скірмунтаў у вёсцы Парэчча на Піншчыне, парк «Рэпіхава» ў Ляхавіцкім раёне і іншыя помнікі пейзажна-паркавага мастацтва.

ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫЯ

Васіль СТРАЖАЎ:

«СЁННЯ — АДУКАЦЫЯ ДЛЯ ЁСІХ, ЗАЎТРА — АДУКАЦЫЯ ДЛЯ КОЖНАГА»

У прэс-цэнтры Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Беларусі адбылася прэс-канферэнцыя на тэму «Сярэдняя агульнаадукацыйная школа будучыні: дзяржаўная падтрымка і фінансаванне на наступны год (па выніках парламенцкіх слуханняў)». У сустрэчы ўдзельнічалі міністр адукацыі Васіль Стражаў, начальнік Упраўлення агульнай сярэдняй адукацыі Мікалай Фяськоў, старшыня парламенцкай Камісіі па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічнаму прагрэсу Уладзімір Плецюхоў, яго намеснік Валянціна Самусева, іншыя члены камісіі.

Пра што ж даведаліся журналісты! Першае і галоўнае — рэформа сярэдняй школы абавязкова пачнецца з наступнага навучальнага года. Усе заўтрашнія «первачкі» — і шасцігодкі, і сямігодкі — з 1 верасня 1998-га стануць вучыцца «па-новаму». Менавіта ад іх будзе весціся адлік рэфармаваным школьным пакаленням.

Па-другое, што таксама вельмі важна, у наступным годзе дзяржаўныя выдаткі на адукацыю, навуку і культуру застануцца прыкладна ранейшымі. Аднак, як заўважыў адзін з прысутных, няхай хаця б гэтыя грошы своечасова і цалкам аддадуць, і за тое — дзякуй. Пра сур'ёзнасць становішча гаворыць наступны факт: у кастрычніку сярэдня заробатная плата настаўніка склала прыблізна толькі 60 працэнтаў ад сярэдняга заробтку ў прамысловасці, што з'яўляецца своеасаблівым рэкордам паслясавецкага перыяду.

У новым рэспубліканскім бюджэце доля на адукацыю нават трохі павялічыцца — 7,1 працэнта ад расходнай часткі супраць сёлетніх 6,6. У той жа час напачатку не было запланавана асобнае фінансаванне школьнай рэформы, што цалкам нелагічна ў час, калі рэформа ўжо шырока разгортваецца. Па рэкамендацыі дэпутатаў Мінфін спецыяльна на гэтыя мэты дабавіў 20 мільярдаў рублёў, а таксама расчодрыўся на дадатковыя 60 мільярдаў на культуру — вечную «папялушку» пры дзяльбе ўсялякіх матэрыяльных «пірагоў». Сумняваючыся яшчэ з савецкіх часоў «астаткавы прынцып» фінансавання культуры ў нашай краіне аказаўся надзвычай жывучым, можа таму на наступны год планавалася выдаткаваць на развіццё культуры толькі 0,64 працэнта ад расходнай часткі — нават меней, чым сёлета і летась. Дарэчы, не лепшым чынам складаюцца справы і з фінансаваннем навукі, дзе рэальныя выдаткі таксама змяншаюцца.

Адносна школьнай рэформы: пра яе пакуль можна рабіць агульныя вывады. Зноў у школу дзеці пойдучы з шасці год і напачатку — у падрыхтоўчыя класы пры дзіцячых садах. Школьнае навучанне плануецца на працягу дванаццаці гадоў. Перабудова пачатковай школы, па словах міністра адукацыі, сёння практычна адбылася, складаней са старшакласнікамі, дзе спатрэбяцца не толькі новыя праграмы, але і адпаведна новыя падручнікі, на падрыхтоўку якіх звычайна грошай якраз і не хапае. Як адзначалася, базіруюцца школьная рэформа на савецкай адукацыйнай сістэме. Акрамя агульнай канцэпцыі, плануецца распрацаваць праекты мэтавых дзяржаўных праграм «Настаўнік», «Вясковая школа», «Інфарматызацыя сістэмы адукацыі», «Замежныя мовы», «Комплексны капітальны рамонт школ і іншых адукацыйных устаноў на 1998—2005 гады». Нейкай асобнай праграмы па развіццю беларускамоўнай школы сярод іх няма. Прысутных запэўнілі: пра беларускую мову дбаюць у кожным з вышэйпералічаных напрамкаў асобна і ва ўсіх адрознях.

Такім чынам, вельмі хутка школу чакаюць перамены. Няхай гэта будуць перамены да лепшага, бо тычацца яны нашых дзяцей.

Галіна УЛІЦЕНАК.

АДКУЛЬ БЯРУЦА БЕЗНАДЗЕЙНА ХВОРЫЯ ДЗЕЦІ?

У гарадскі інтэрнат для дзяцей-інвалідаў з цяжкімі парушэннямі цэнтральнай нервовай сістэмы, які знаходзіцца ў Навінках, трапляюць тыя, каму больш няма месца нідзе. Тут — тупік. Сёння інтэрнат разлічаны прыкладна на дзвесце дзяцей ва ўзросце ад 6 да 18 гадоў. Пасля дасягнення паўналецця яны пакідаюць гэтыя сцены і пераходзяць у дарослыя дамы-інтэрнаты. Адзін з іх знаходзіцца зусім побач, праз агароджу ад дзіцячага, і для многіх яго насельнікаў самая доўгая ў жыцці дарога складае ўсяго некалькі крокаў, якія падзяляюць два дамы, а ўся даступная ім жыццёвая прастора — два двары, абнесеныя высокай каменнай агароджай.

Адкуль бяруцца такія дзеці? — вось пытанне, якое ўзнікае ў кожнага, хто так ці інакш сутыкаецца з жыхарамі інтэрната. У часы сумнай памяці антыалкагольнай кампаніі такімі дзецьмі, паказваючы іх ледзь ці не ў кожнай тэлеперадачы, палохалі будучых бацькоў, выдаючы гарэлку за карань усіх няшчасцяў. У самім інтэрнаце помняць, як некалі сюды прывозілі на экскурсіі «няўдалых» старшакласнікаў, а выхавальнікаў прасілі гаварыць, што гэтыя дзеці — прамы вынік распуснага жыцця іх бацькоў. Між тым, любы ўрач ведае, што калі маці ў час цяжарнасці перанесла вірусны грып, краснуху ці токспаплазмоз, дзіця перахварэе на гэтыя

павінен не працаваць, праводзячы з хворым большую частку свайго і яго жыцця. І ніколі не зможа ён жыць у кватэры, дзе ў адным пакоі гадамі шукаюць агульную мову два-тры пакаленні адной сям'і. Як гэта ні сумна, дабрата і міласэрнасць у гэтым выпадку маюць сваю зусім пэўную цану, і многім яны не па кішэні. Сведчанне таму — дом-інтэрнат № 3 і чарга з некалькіх соцень маленючых інвалідаў, якія маюць патрэбу быць змешчанымі ва ўстанову такога тыпу. Сёння гораду патрэбны як мінімум яшчэ адзін дом-інтэрнат. Што тычыцца бацькоў такіх дзяцей, то тут усё залежыць ад канкрэтных людзей і іх асабістых якасцей. Адно прыездзяць раз у год на дзень нараджэння дзіцяці, іншыя аддаюць сваіх дзяцей на пяцідзённы рабочы тыдзень, а ў пятніцу вечаарам на суботу-нядзелю бяруць іх дадому. Ёсць бацькі, якія прыездзяць да сваіх дзяцей праз дзень... Для іх гэта таксама пажыццёвае зняволенне, толькі ў адрозненне ад сваіх дзяцей яны свядома нясуць гэты крыж праз усё астатняе жыццё.

У апошнія гады жыццё насельнікаў дома-інтэрната змянілася ў лепшы бок: на іх нарэшце звярнула ўвагу дзяржава, ды і іншаземцы, што зачасцілі сюды, усімі сіламі стараюцца аблягчыць іх існаванне. З Германіі прыехалі альтэрнатыўнікі — маладыя хлопцы, якія замест службы ў арміі ўзялі на сябе

ЗАМКНЁНЫЯ Ў АБМЕЖАВАНАЙ ПРАСТОРА

хваробы, яшчэ не паспеўшы нарадзіцца на свет. Дзеці з непарапартаўнальна вялікімі галавамі — непасрэдным вынікам перанесенага ўнутрывантробнага менинганэцэфаліта, які прыводзіць да алігэфрэнні. Многія з такіх захворванняў выкліканы шэрагам спадчынных прычын, калі бацькі, будучы практычна здаровымі, з'яўляюцца носьбітамі генаў, якія муціравалі. Для таго каб выявіць такія гены, патрэбны складаныя і дарагія біяхімічныя пробы, якія не кожнаму па кішэні. У сваю чаргу, эканомія на стварэнні служб генетычнага кантролю, здольных прадухіліць трагедыю, абарочваецца тым, што грамадства вымушана выкладваць грошы на будаўніцтва новых дамоў-інтэрнатаў, а таксама на выхаванне і пажыццёвае ўтрыманне хворых дзяцей. Уплывае на спадчынасць і стан наваколлага асяроддзя. Лічыцца, што хвароба Даўна з'яўляецца ў дзяцей, чые маці працуюць на хімічнай вытворчасці, і ў жанчын, якія раджаюць пасля 40 гадоў. Аднак такія ж храмасомныя змяненні могуць быць выкліканы і радыяцыяй.

Трапляюць сюды рознымі шляхамі: ад адных маці адмаўляюцца яшчэ ў радзільным доме, іншыя бацькі аддаюць сюды толькі тады, калі больш няма магчымасці трымаць іх дома. Трапіўшы ў інтэрнат аднойчы, назад у свае сем'і гэтыя дзеці, як правіла, не вяртаюцца. Між тым, сусветны вопыт сведчыць, што многія з іх пры адпаведным доглядзе, калі ёсць магчымасць удзяляць ім дастаткова часу і сродкаў, паступова вучацца і затым вядуць жыццё значна больш паўнацэннае, чым пажыццёвае зняволенне ў сценах дома-інтэрната. У Германіі і ЗША дзеці з хваробай Даўна ў спецыяльных школах не змяшчаюць увогуле — яны вучацца ў агульнаадукацыйных па аблегчаных праграмах. У нямецкіх школах дзіця з аслабленымі здольнасцямі знаходзіцца ў класе з нармальнымі дзецьмі, якія дапамагаюць яму звязваць шнуркі, вадзяць у сталовую, рыхтуюць з ім урокі. Пасталеўшы, яны вядуць зусім нармальнае жыццё, выконваюць нескладаную працу. Але гэта адбываецца толькі тады, калі грамадства знаходзіць магчымасці ўдзяляць ім часу і сіл не менш, а значна больш, чым здаровым дзецьмі. Сёння фінансавая становішча большасці беларускіх сямей не дазваляе трымаць дома дзіця-інваліда, якое патрабуе вялікіх матэрыяльных і маральных затрат. Для гэтага як мінімум адзін з яе членаў

самую цяжкую працу — догляд ляжачых дзяцей. Дужыя хлопцы насілі іх на двор з другога паверха, садзілі ў інвалідныя каляскі, вывозілі ў лес. Некалькі гадоў назад сюды прыехалі прадстаўнікі нямецкай арганізацыі «Жыццёвая дапамога», якія прафінансавалі чатыры стаўкі выхавальнікаў, што дазволіла вучыць усіх дзяцей па індывідуальных праграмах. За два гады гэтай работы ў становішчы дзяцей адбыліся значныя зрухі. У канцы кастрычніка даны праект скончыўся, і ёсць надзея, што ў далейшым гэтыя стаўкі будзе фінансаваць дзяржава. Англічане ў аддзяленні маленючых дзяцей фінансуюць стаўкі медсястры, масажыста, педагога і дэфекталага.

Дабрачынныя арганізацыі аказваюць матэрыяльную дапамогу, пастаўляючы адзенне, абсталаванне, вітаміны, памперсы, дэзідэрыруючыя мыючыя сродкі, якія ва ўстановах такога тыпу можна прыраўнаваць да прадметаў першай неабходнасці. Прыехалі некалькі гуманітарнай дапамогай ірландцы, абшлі ўсе класы, прыкінулі, чаго там не хапае, і паабцялі прывезці тэлевізары, відэа- і аўдыёмагнітафоны.

Аднак не менш важным, чым матэрыяльнае забеспячэнне, для дзяцей-інвалідаў з'яўляецца вырашэнне праблемы працоўнай рэабілітацыі, бо часта нават самая простая работа дазваляе ім набыць сэнс жыцця, ды і хто з урачоў не ведае, што развіццё малой матарыкі рук здольнае рэзка стымуляваць разумовае развіццё. Некалькі гадоў таму назад усё было прасцей: дом-інтэрнат браў заказы на выраб каробак, склейванне канвертаў, а на атрыманыя за гэта невялікія грошы дзяцей вазілі ў тэатр і цырк, куплялі ім марожанае, каб яны бачылі, што іх праца дае рэальную аддачу. У апошнія гады з працай стала значна цяжэй, зніклі нават гэтыя мізэрныя заказы, бо цяпер прадпрыемствы лічаць кожную капейку, а дабрачыннасць, як вядома, каштуе грошай, і немалых. Заказы зніклі, а працоўная рэабілітацыя зводзіцца да дапамогі па прыбіранні дома-інтэрната.

Замкнёныя ў абмежаванай прасторы сярод такіх жа, як яны самі, дзеткі ў першую чаргу пакутуюць ад дэфіцыту пшчоты і любові. А таму выхавальнікі не перашкаджаюць з'яўленню на тэрыторыі інтэрната шчанікоў і кацянят.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

НА ПАЛЯВАННЕ — СА СТРЭЛЬБАЙ І ПАЧУЦЦЁМ АДКАЗНАСЦІ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

мільнае" паляванне. Праўда, у Рэчыцкай паляўнічай гаспадарцы ад такой ліцэнзіі адмовіліся, бо на месцы паглядзелі, прааналізавалі і вырашылі: колькасць пасёў пакуль невялікая, таму рана распачынаць паляванне. Іншая справа — дзік ці казуля. Хаця паляванне на дзікоў значна больш складанае: можна ганяцца-ганяцца, ды так і застацца ні з чым. А пось? Што яго застрэліць, што карову...

Другі выпадак, калі выдаецца дазвол на лася, — зноў-такі ў мэтах заахвочвання паляўнічых-ваўчатнікаў. Ваўкоў разглядаюць шмат, з імі ўжо нават трэба змагацца.

— А што вы скажаце пра такіх цяпер амаль экзатычных жывёл, як рысь, ліса, бабёр?

— Рысь — чырванакіжняя жывёліна. Тут забарона катэгарычная. Мы вельмі сур'ёзна думаем над кожнай заяўкай нават у навуковых мэтах. Колькасць рысы на Беларусі вельмі малая. Аналагічнае становішча з барсуком — папуляцыя змяншаецца, і паляванне таксама забаронена. Ведаю, падобная сітуацыя склалася не толькі ў нас, але і ў суседзях. Практычна не вядзецца і здабыча бобра. З пушных паляванне дазволена на норку, лісіцу і куніцу. Тут дастаткова мець «пуцёўку» — своеасаблівы паляўнічы пропуск. Аднак на адстрэл капітных, адлоў бобра, выдры і глушкі неабходны спецыяльны разавы дазвол, інакш гэта ўжо будзе расцэньвацца як браканьерства.

— Цікава, браканьераў становіцца больш?

— Я б так не сказаў. Хутчэй наадварот — паменшала. За мінулы год мы склалі 2 999 пратаколаў на незаконнае паляванне, а зараз, бачу, браканьеры крыху сталі пабойвацца, можа таму, што павысілася патрабавальнасць да егераў, кіраўнікоў паляўнічых гаспадарак, увогуле кантроль стаў больш жорсткім.

Дарэчы, атрымаць законны дазвол — зусім не складана. У некаторых гаспадарках рэалізуецца толькі 60—70 працэнтаў ліміту на дзіка, 40 — на аленяў і казуль. Аднак той-сёй хоча ісці іншым шляхам, і звычайна гэта людзі не бедныя. Ведаю выпадак, калі падобныя гора-паляўнічыя на шасцісотым «Мерседэсе» ганялі па палях зайцоў. Пра што можна з такімі людзьмі размаўляць? Да іх трэба прымяняць санкцыі, інаша яны не разумеюць.

— Ці часта вам даводзіцца весці судовыя працэсы ў адносінах да браканьераў?

— Не часта, але бывае. Справа ў тым, што ахова паляўнічых угоддзяў непасрэдна не ўваходзіць у функцыянальныя абавязкі работнікаў Міністэрства прыроды. Гэтую абразу мы ўзвалілі на сябе добраахвотна. А што заставалася рабіць? Калегі з Міністэрства лясной гаспадаркі, хаця і маюць 16 тысяч лясной аховы, не вельмі рвуцца ў бой, таварыства паляўнічых і рыбалоў пакуль валодае вельмі слабай уласнай юрыдычнай службай, якая яшчэ толькі фарміруецца.

Ну а калі кагосьці ловіш, складаеш пратаколы, адны адразу прызнаюць сваю віну, іншыя — упарцяцца. Тады пачынаюцца судовыя разбіральніцтвы. Аднак тыя два працэсы, што сёлета адбыліся, — мы выйгралі. У Чэрвены нашы работнікі затрымалі групу браканьераў, якія палявалі ноччу з-пад фар аўтамабіляў, а ў Пухавічах у браканьерстве былі замешаны нават работнікі міліцыі.

Увогуле, Міністэрства прыроды ў першую чаргу цікавіць узровень і арганізацыя вядзення паляўнічых гаспадарак, пытанні, звязаныя з аховай і рацыянальным выкарыстаннем жывёльнага свету. Астатняе — арганізацыйныя структуры, кадры, фінансы паляўнічых гаспадарак — нас не тычыцца. Але калі мы бачым: сядзіць дырэктар, пальцам не паварушыць, — падыход самы рашучы: ануляцыя ці прыпыненне ліцэнзіі для ўсёй гаспадаркі.

— Такое здарэцца?

— Здарэцца. Напрыклад, у Шуміліне, Оршы, Лепелі. Аднак у нас шмат гаспадарак, якімі мы ганарымся, дзе працуюць высокапрафесійныя і вельмі ініцыятыўныя людзі. У Талачыне не толькі поўны парадак з жывёлай, тут пачалі арганізоўваць паляванне для замежных турыстаў, што прыносіць гаспадарцы грошы, так неабходныя і для аховы жывёлы, і для падтрымання агульнай матэрыяльнай базы. Прыток інвестыцый збоку сёння для нас вельмі важны, бо ўласных грошай не хапае. Дарэчы, паляванне, як вядома, паўсюль у свеце — забава для нябедных людзей, і гэтым трэба карыстацца. Ведаю, польскія паляўнічыя гаспадаркі маюць неаблігі прыбытак менавіта за кошт прыёму замежнікаў. Праўда, ім прасцей: у Польшчы існуе даволі развітая інфраструктура, а ў нас тут праблема...

Канешне, і мы не сядзім так сабе, нека імкнемся выкруціцца, аднак, каб стан спраў па-сапраўднаму палепшыўся, патрабуюцца адпаведныя захады на агульнадзяржаўным узроўні. А што паказаць свету — мы маем. Неаднойчы даводзілася бачыць: еўрапейскія спецыялісты, павандраваўшы па Беларусі, літаральна за галаву хапаліся: «Вы такія багатыя!.. У вас такая непаўторная прырода!» Нядаўна на Прыпяці, вышэй Турава, выяўлена вельмі рэдкая птушка — вяртлявая камышоўка. Да пяцідзяткі прэзентаў еўрапейскай папуляцыі — на Беларусі. Наша Акадэмія навук разам з фондам Міхэзля Ота праводзіла спецыяльныя даследаванні. Немцы былі проста ўражаны ўбачаным: прыгажосцю, чысцінёй і некранутасцю нашых запаведных мясцін. Па гэтай вяртлявай камышоўцы ў Мінску нават прайшла міжнародная навуковая канферэнцыя. Прырода — той непаўторны скарб, які варта і берачы, і памяжаць, ад таго будзе карысць і задавальненне кожнаму з нас.

Гутарку вяла
Галіна УЛІЦЕНАК.

НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ МЕНШАСЦІ

ТАТАРСКАЯ УНІЯ

У Мінску адбылося выязное пасяджэнне выканкома Сусветнага кангрэса татар (СКТ), прымеркаванае да 600-годдзя пасялення часткі гэтага народа на землях Беларусі. У ім прынялі ўдзел дэлегацыі Расійскай Федэрацыі, Літвы, Польшчы, іншых краін блізкага і далёкага замежжа, Масквы, Казані і Мінска.

Сёння ў свеце, па афіцыйнай статыстыцы, каля 11 мільёнаў татар. З іх пяць мільёнаў у Расійскай Федэрацыі, 1 мільён 700 тысяч — у Рэспубліцы Татарстан, у Беларусі — 12,5 тысячы чалавек, яшчэ менш у Польшчы і Літве.

Выканком заслухаў паведамленне кіраўнікоў польскай, літоўскай і беларускай абшчын аб стане спраў і праблемах, звязаных з адраджэннем самабытнай нацыянальнай культуры татар — нашчадкаў воінаў, якія шэсць стагоддзяў назад служылі ў войсках вялікага князя літоўскага Вітаўта.

Каб спыніць прагрэсіруючую асіміляцыю, яны сёння гатовы ўз'яднацца, стварыўшы унію, якая магла б увайсці ў склад Сусветнага кангрэса татар на правах філіяла.

Паляванне на ваўкоў.

Фота. В. ФЯДОТАВА.

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

Для рэалізацыі азначаных накірункаў камітэт мае паўнамоцтвы ствараць механізмы рэалізацыі існуючых заканадаўчых актаў, уносіць прапановы па ўдасканаленні нарматыўна-прававой базы, вызначаць асноўныя напрамкі і каардынаваць навуковыя даследаванні, выступаць дзяржаўным заказчыкам па рэспубліканскіх мэтавых праграмах, супрацоўнічаць з адпаведнымі органамі іншых дзяржаў... Адною з першых спраў камітэта стаў збор справаздач адказных асноўных выканаўцаў Дзяржаўнай праграмы "Беларусы ў свеце". Аналіз атрыманай інфармацыі сведчыць аб значных намаганнях па яе выкананні.

Каб мець больш поўнае ўяўленне аб тым, як выконваецца праграма "Беларусы ў свеце", якія крокі робіць дзяржава дзеля ўмацавання сувязей з беларускай дыяспарай, у чым канкрэтна выяўляецца яе дапамога суайчыннікам, што жывуць за межамі Бацькаўшчыны, мы звярнуліся ў Міністэрства адукацыі і Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

Расказвае галоўны інспектар упраўлення замежных сувязей Міністэрства адукацыі **ГЕНАДЗЬ ПЯЦЬГОР**.

— Надзвычай важным момантам лічу тое, што ў вышэйшых навучальных установах Беларусі зараз вучыцца больш за 200 юнакоў і дзяўчат, прадстаўнікоў беларускай дыяспары з Польшчы, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Малдовы. Яны вучацца ў Гомелі, Гродне, Мінску. У медыцынцы, педагогічным універсітэце, у Беларускім дзяржаўным універсітэце і іншых навучальных установах. Студэнты забяспечаны інтэрнатам, атрымліваюць стыпендыю, маюць тых жа правы, што і грамадзяне Беларусі. Восі і сёлета было прынята на вучобу 30 чалавек.

Пачынаючы з 1994 года, для вучняў беларускіх школ з Літвы, для ліцэістаў з Беластоцкай вобласці мы праводзім экскурсіі па Беларусі, у час якіх дзеці знаёмяцца з радзімай бацькоў, з яе гісторыяй і культурай. Вучні наведваюць гістарычныя мясціны, тэатры, музеі. Усяго ў нас ужо пабывала 350 навучэнцаў.

У Польшчы і краіны СНД за апошнія некалькі гадоў намі адпраўлена больш за 60 тысяч экзэмпляраў кніг — падручнікаў, дапаможнай, мастацкай і даведачнай літаратуры. Штогод мы робім (і на наступны год ужо аформілі) падпіску выданняў па адукацыйнай тэматыцы для беларускіх суполак і школ за мяжой. Усяго выліваем 21 найменне часопісаў і газет, такіх, як "Роднае слова", "Пра-

леска", "Вясёлка", "Пачатковая школа".

Міністэрства адукацыі штогод арганізоўвае курсы павышэння кваліфікацыі для настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры з краін СНД, Балтыі і Польшчы. Праводзяцца яны высокакваліфікаванымі спецыялістамі. Праграма навучэнцаў прапановы арганізацыі змястоўная, водгукі станоўчыя. Нават той, хто не першы раз прыехаў на курсы, сцярджае, што матэрыял не паўтараецца, кожны раз яны атрымліваюць новыя веды. Для слухачоў арганізоўваецца шырокая культурная праграма, што таксама папаўняе іх веды. За пяць гадоў на гэтых курсах навучалася больш за 100 настаўнікаў.

На працягу апошніх гадоў праводзім летні адпачынак дзяцей з краін СНД і Балтыі. Прымаюць іх аздараўленчыя дзі-

перададзены гульнявыя і вучэбна-метадычныя матэрыялы.

Начальнік упраўлення ўстаноў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь **ТАДЭУШ СТРУЖЭЦКІ** адказваў на нашы пытанні якраз напярэдадні Свята беларускай культуры, якое ладзілася ў Ціраспалі, Рыбніцы, Бендэрах. Туды паехалі фальклорныя калектывы "Вязынка", прадстаўнікі беларускай творчай інтэлігенцыі. Прадстаўнікі беларускай дыяспары таксама азнаёміліся з выставай вырабаў беларускіх традыцыйных рамёстваў і промыслаў.

Як адзначыў Т. Стружэцкі, Міністэрства культуры аказвае вялікую дапамогу замежным беларусам у іх культурна-асветніцкай дзейнасці. Даўня і трывалыя кан-

ДА ДРУЖАЛЮБНАГА СУПРАЦОЎНІЦТВА

цячыя цэнтры "Зубраня" на Нарачы і "Маяк". Сёлета з Літвы, Латвіі, Малдовы адпачывала 120 чалавек. Акрамя таго, у пансцяжы "Свіцязь", на беразе маляўнічага возера з такой жа назвай, адбылося падвадзёнае вынікаў алімпіяды па беларускай мове і літаратуры, якая праводзілася ў Польшчы. Да нас прыехала 40 чалавек. На працягу трох дзён яны адпачывалі, атрымалі падарункі ад Міністэрства адукацыі, сустраліся з мясцовымі дзецьмі. Вучні з Валеўскай школы далі гасцям вялікі канцэрт, абмяняліся сувенірамі. Усе былі вельмі задаволены, і гасці выказалі жаданне прыехаць да нас і ў наступным годзе.

Варта сказаць, што беларуская моладзь замежжа прымае ўдзел у Рэспубліканскай прадметнай алімпіядзе па беларускай мове. У 1995/96 годзе на базе факультэта беларускай філалогіі Беларускага педагогічнага ўніверсітэта праходзілі практыку студэнты беларускага аддзялення Вільнюскага педагогічнага ўніверсітэта. У 1995 годзе з нашай дапамогай быў адкрыты ў Беластоку дзіцячы сад. Паміж ім і дзіцячым садом № 543 Мінска было падпісана пагадненне аб супрацоўніцтве. У Польшчы пасылаюцца цацкі, наглядныя дапаможнікі, метадычныя матэрыялы, неабходныя для вывучэння беларускай мовы. Зусім нядаўна

такты падтрымліваюцца з беларусамі Балтыі, Польшчы. Самадзейныя і прафесійныя мастацкія калектывы, дзеячы культуры — абавязковыя ўдзельнікі штогодняга народнага свята "Купалле" ў Белай Вежы, фестывалю польскай і беларускай песні "Беласток — Гродна", беларускіх народных вясковых святаў у Беластоцкім ваяводства, сваяце беларускай культуры ў Беластоку. Вядомыя дзеячы беларускай культуры з'яўляюцца членамі журы конкурсаў і фестывалю, як, напрыклад, народны артыст Беларусі Міхась Дрынеўскі. Дарэчы, і многімі мастацкімі калектывамі беларусаў у Польшчы кіруюць нашы спецыялісты, спрыяючы захаванню і распаўсюджванню нашай нацыянальнай культуры. З гэтай жа мэтай Міністэрства культуры на працягу ўжо некалькіх дзесяцігоддзяў арганізуе вучобу кіраўнікоў мастацкіх калектываў з-за мяжы на базе Беларускага інстытута праблем культуры. Чарговыя курсы прайшлі ў снежні. Слухачы атрымліваюць не толькі тэарэтычныя веды. Яны бываюць у вядомых беларускіх мастацкіх калектывах, наведваюць тэатры, музеі, іншыя ўстановы культуры і мастацтва.

Мастацкія калектывы замежжа атрымліваюць з Беларусі і матэрыяльную дапамогу. Толькі ў гэтым годзе перададзены беларускія сцэнічныя касцюмы для ан-

самбля Дома культуры ў Бельску, харавых калектываў Гайнаўкі і вёскі Агароднікі ў Польшчы, для дзіцячага ансамбля горада Друскінінкі ў Літве. Набываюцца сцэнічныя касцюмы, музычныя інструменты, спецыяльная літаратура для ансамбляў беларускай песні Іыхві ў Эстоніі, Вісагінаса ў Літве і Крымскага Беларускага таварыства.

— Іван Іосіфавіч, у многіх краінах існуе закон, што абараняе правы сваіх суайчыннікаў, якія жывуць за мяжой. У Беларусі пакуль такога закона няма. Ці будзе ён прыняты і як хутка!

— Работа над стварэннем Закона аб дзяржаўнай палітыцы ў адносінах да суайчыннікаў, якія пражываюць за мяжой, вядзецца. Мы звярнуліся па дапамогу да спецыялістаў, якія займаюцца праблемамі дыяспары. Будзем раіцца і з замежнымі спецыялістамі, каб яны выказалі свае меркаванні аб праекце закона. Справа гэта працяглая. Дакумент прымаецца парламентам у першым чытанні, потым у другім. Усе законы праз гэта праходзяць. Таму, можа, на будучы год закона яшчэ і не прымуць, але рыхтаваць яго будзем.

— У чым сэнс дзяржаўнай палітыкі ў адносінах да беларускай дыяспары!

— Перш за ўсё, мы зацікаўлены, каб захаваць беларускую прысутнасць у свеце. У нас існуюць дамоўленасці з урадамі некаторых дзяржаў аб падтрымцы беларусаў, якія пражываюць на іх тэрыторыі, пагадненні паміж Міністэрствамі культуры Беларусі і Украіны, Малдовы, Літвы, Польшчы. У Літве, у Шальчынкінаі, напрыклад, ёсць Беларускае цэнтр, які мае сваё памяшканне, яго кіраўнік нават атрымлівае зарплату. Дарэчы, у Шальчынкінаі будзе адкрыты помнік Кастусю Каліноўскаму. Над яго стварэннем працуе скульптар Валерый Янушкевіч.

На ідэю захавання беларускай прысутнасці ў свеце мы працуем, калі дапамагем беларускім школкам у Маскве, Польшчы, Літве ці Эстоніі, калі адпраўляем сцэнічныя касцюмы ў Друскінінкі, Вісагінаса, Крымскую вобласць ці Гайнаўку; калі запрашаем на курсы кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці або накіроўваем беларускіх артыстаў для ўдзелу ў святах беларускай культуры. Разам з тым спадзяемся, што і беларусы замежжа будуць аказваць беларускай дзяржаве магчыму дапамогу.

Дзяржаўны камітэт па справах рэлігіі і нацыянальнасцей запрашае да ўзаемага зацікаўленага супрацоўніцтва. Пішыце, тэлефануйце. Наш адрас: 220050, Мінск, вул. Берсана, 1-а. Тэлефон 222-46-66, тэл./факс 22-69-50.

ПАЛЕМІКА

ПОШУК ІСЦЭНЫ ЦІ ШАЛЬМАВАННЕ?

Цалкам абыходзіць У. Казбярук і падзеі, звязаныя з контррэвалюцыйным пераваротам у Вільні, ажыццёўленым варшаўскім ЦНК у пачатку сакавіка 1863 года, у выніку якога К. Каліноўскі быў адхілены ад пасады кіраўніка Віленскага паўстанцкага цэнтра, а апошні расфарміраваны і заменены "белым" Аддзелам кіраўніцтва правінцыялі Літвы. Гэтыя падзеі асветлены ў паказаных члена ЦНК А. Авейдэ следчай камісіі (студзень 1865 года). Ён адзначыў факты выдалення са складу Літоўскага правінцыяльнага камітэта (ЛПК) у канцы 1862 года камісара ЦНК Н. Дзюлэрана, а затым і яго пераемніка, цвёрдасць і рашучасць, з якой ЛПК дамагаўся раўнапраўнасці ва ўзаемаадносінах з Варшавай і перадачы ў падпарадкаванне Вільні Беластоцкага ваяводства. Менавіта Авейдэ па даручэнні ЦНК веў перамовы аб статусе ўзаемаадносін з упаўнаважаным ЛПК Э. Вярэгам. Апошні правыў настойкамі і пагадзіўся з шэрагам пунктаў, паводле якіх Вільня трапіла ў поўнае падпарадкаванне Варшавы. Толькі па пытанні аб тэрміне паўстання згода літоўскага прадстаўніка ў ЦНК была абавязковай: у іншым выпадку Літва — Беларусь не была абавязана прыняць вызначаны ў Варшаве тэрмін.

ЛПК адхіліў гэтае пагадненне і паслаў для перамоваў у Варшаву Б. Длуцкага. "Па нейкай сляпой цвёрдасці і яго, і камітэта віленскага ў гэтых неабгрунтаваных,

на наш погляд, патрабаваннях, — адзначаў Авейдэ, — я, нягледзячы на ўсе мае намаганні, на ўсемагчымыя ўступкі з боку Цэнтральнага камітэта, не паспеў прыйсці да пагаднення з Длуцкім на працягу цэлых двух ці трох тыдняў. Гэтая абставіна была сапраўднай і вялікай шкодай для рэвалюцыі, таму што да самага моманту паўстання пагаднення паміж Вільняй і Варшавай не адбылося" (Рэволюцыйны пад'ём у Літве і Беларусі в 1861—1862 гг. Документы і матэрыялы, М., 1965. С. 166—167, 171).

К. Каліноўскаму і яго аднадумцам так і не ўдалося паўплываць на пазіцыі ЦНК. Галоўнай мэтай польскіх шляхецкіх рэвалюцыянераў няўменна заставалася аднаўленне Рэчы Паспалітай як польскай дзяржавы ў межах 1772 года, г. зн. з уключэннем у яе склад Беларусі, Літвы і Правабярэжнай Украіны. Права беларусаў, літоўцаў і ўкраінцаў на самавызначэнне свайго лёсу адмаўлялася. Катэгарычна адхілялася стаўка К. Каліноўскага на разгортванне сялянскай рэвалюцыі і адпаведная аграрная праграма, якая прадугледжвала перадачу ўсёй зямлі сялянству. Паўстанне рыхтавалася ЦНК як агульнанацыянальнае — з прыцягненнем да яго і шляхты, і сялян — пры вядучай ролі шляхты. Панам абяцалі захаваць іх маёнткі, а сялянам — адразу ж без выкупу і "часова-абавязаных адносін" (адбывання паншчыны і выплаты аброку) перадачу ў поўную ўласнасць зямельныя надзелы, атрыманыя па царскай рэформе 1861 года.

Немалаважным для памешчыкаў было і абяцанне апаціць ім за кошт дзяржавы, г. зн. падаткаў з тых жа сялян, сялянскія надзелы.

Барацьбу з нацыяналістычнымі, вялікадзяржаўнымі памкненнямі польскіх шляхецкіх рэвалюцыянераў у дачыненні да Літвы-Беларусі, з іх устаноўкай на вядучую роллю шляхты ў паўстанні і краіне абмежаванай аграрнай праграмай, якая выключала магчымасць прыцягнення да барацьбы шырокіх мас сялянства, з іх настойлівымі спробамі падпарадкаваць сабе падпольную арганізацыю Літвы і Беларусі К. Каліноўскі і яго аднадумцы вялі на пасяджэннях ЛПК і ў ходзе перамоваў з ЦНК. У гарачых спрэчках з Н. Дзюлэранам Каліноўскі адстойваў права беларускага і літоўскага народаў на стварэнне самастойнай дзяржавы, неабходнасць падрыхтоўкі сялянскай рэвалюцыі пад лозунгам "Уся зямля сялянам", раўнапраўнасць і самастойнасць Віленскага цэнтра ў зносінах з Варшавай і інш. Справа, якая паказана вышэй, дайшла да выключэння Н. Дзюлэрана са складу ЛПК. Звесткі аб гэтай барацьбе не трапілі ў падпольны друк. Ведалі і паведамлілі аб ёй, аб пазіцыях Каліноўскага ў спрэчках А. Авейдэ, Ю. Яноўскі, Я. Гейштар, В. Пшыбароўскі, В. Ратч. Пры адсутнасці іншых крыніц іх інфармацыя мае унікальную каштоўнасць. Аднак яна цалкам праігнаравана У. Казбярком.

Маніфест і два аграрныя дэкрэты ЦНК ад 10(22) студзеня 1863 года паказалі, што ніводнае праграмае патрабаванне лі-

тоўска-беларускіх рэвалюцыйных дэмакратаў Варшавай не было ўлічана. Больш таго: паўстанне было абвешчана без усялякага узгаднення з Вільняй, пры поўным ігнараванні ЛПК. ЦНК абвясціў сябе ў Маніфесте Часовым нацыянальным урадам на ўсёй тэрыторыі былой Рэчы Паспалітай у межах 1772 года і праз галаву ЛПК звярнуўся да насельніцтва Літвы і Беларусі з заклікам падтрымаць паўстанне ў Польшчы. Цяжка ўявіць, якое абурэнне ўсё гэта выклікала ў ЛПК і асабліва ў яго кіраўніка К. Каліноўскага. У такой крытычнай сітуацыі члены ЛПК доўга вагаліся, як рэагаваць на дзеянні Варшавы. Згаданы вышэй пункт статута, прывезенага ў Вільню Э. Вярэгам, вызваліў Літву-Беларусь ад абавязку падтрымкі паўстання ў Польшчы, калі яно пачыналася без згоды ЛПК. І ўсё ж пасля 10 сутак цяжкага роздуму Віленскі камітэт 20 студзеня (1 лютага) 1863 года выдаў свой маніфест, адрасаваны "літоўцам, беларусам, жэмайціцам і жыхарам іншых абласцей, занятых рускімі", у якім абвясціў правы і свабоды, вызначаныя польскім нацыянальным урадам, яго аграрную праграму і заклікаў падтрымаць паўстанне ў Польшчы. Маніфест ад 1 лютага практычна азначаў, што ЛПК на чале з Каліноўскім у тых драматычных умовах дзеля адзінства дзеянняў пайшоў на прыняццё ўступкі польскім шляхецкім рэвалюцыянерам па ўсіх праграмных пытаннях і поўнаму падпарадкаваўся Варшаве.

Тым не менш, там не было даверу да ЛПК, які абвясціў сябе

Часовым правінцыяльным урадам Літвы і Беларусі. Гэта засведчыў А. Авейдэ. "З часу паўстання, — пісаў ён, — Длуцкі выехаў у Вільню, а тамтэйшы камітэт пастававіў прыняць удзел у рэвалюцыі... Але тады ўжо камітэт Віленскі ў вышэйпералічаным складзе (К. Каліноўскі, А. Банольдзі, Э. Вярэга, Я. Козел-Паклеўскі, Б. Длуцкі, З. Чаховіч. — М. Б.) не меў ніякага даверу ў нас" (падкрэслена мною. — М. Б.). У лютым 1863 года Н. Дзюлэран дамовіўся з лідэрамі віленскіх "белых" Аскерам і Гейштарам аб захове ўлады ў паўстанцкай арганізацыі Літвы-Беларусі і атрымаў згоду на гэта ад варшаўскага ўрада. 27 лютага (11 сакавіка) 1863 года яны адхілілі Часовы ўрад Літвы і Беларусі на чале з Каліноўскім і замянілі яго Аддзелам кіраўніцтва правінцыялі Літвы, які ўзначаліў Якуб Гейштар. Н. Дзюлэран зноў стаў прадстаўніком ЦНК у Вільні. Ад імя Аддзела быў распаўсюджаны спецыяльны дэкрэт, якім абвешчаныя несапраўднымі і адмяняліся "ўсе паўнамоцтвы і мандаты", выдадзеныя ЛПК (Восстанне в Літве и Белоруссии 1863—1864 гг. Документы и материалы. М., 1965. С. 11). У сувязі з гэтымі падзеямі А. Авейдэ заявіў следчай камісіі: "Правінцыяльны камітэт (ЛПК. — М. Б.) не хацеў нейкі час уступаць, але па загаду Цэнтральнага камітэта (падкрэслена мною. — М. Б.) здаў і сваю арганізацыю (падпольныя структуры на тэрыторыі Літвы-Беларусі. — М. Б.) і самога сябе новаўстаноўленай у Вільні рэвалюцыйнай уладзе. Каліноўскі адзін пратэставаў супраць "шляхты", пратэст гэты, аднак, Дзюлэран у Варшаву не прыслаў" (падкрэслена мною. — М. Б.) (Рэволюцыйны пад'ём в Літве и Белоруссии в 1861—1862 гг. С. 168).

(Заканчэнне на 6-й стар.)

Заканчэнне.
Пачатак у № 50.

ШКОЛА, АБ ЯКОЙ МАРАЦЬ

Жлобінскія будаўнікі ўзялі новую школу ў мікрараёне металургаў па рыжскаму праекту. Асабліваць яе — у максімальных зручнасцях як для педагогаў, так і для вучняў. Нестандартныя сямівугольныя класныя пакоі, асобны блок працоўнага навучання... Цяпер завяршаецца будаўніцтва басейна, спартыўнай залы і медыцынскага корпуса. Адрэзка будынка ўнутры будзе адпавядаць еўрапейскім стандартам. Казка, а не школа.

НА ЗДЫМКАХ: так выглядае новая школа. Яе будаўніцтва каштавала Беларускаму металургічнаму заводу 77 мільярд рублёў; Алене ГУСАКОВАЙ пашанцавала: пасля заканчэння Гомельскага ўніверсітэта яна адразу стала настаўніцай гісторыі ў гэтай незвычайнай школе; клас інфарматыкі абсталяваны камп'ютэрамі "Самсунг" пятага пакалення.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА.

НАМ ПІШУЦЬ

ХТО ЧУЎ ПРА «ЭСТРАДУ» М. КУЛІКОВІЧА?

Было гэта даўно, 50 гадоў назад, а здаецца, быццам бы ўчора. Хто можа забыцца аб усім вядомым у пасляваеннай Нямеччыне тэатры М. Куліковіча "Эстрада"? Той, хто бачыў і слухаў слаўную спявачку Барбару Вержбаловіч або артыстку, спявачку, канферансье Ірэну Жылінскую, якая зачароўвала ўсіх слухачоў сваім мяккім, далікатным, чысценька беларускім голасам, дэкламуючы паэму Я. Купалы "Бандароўна", помніць іх дагэтуль.

Калі мы даведаліся, што да нас мае прыехаць беларускі тэатр "Эстрада" на чале з М. Куліковічам, усіх жыхароў лагера "Беларуская вёска" ў Ватэнштэце ахапіла нейкая дзіўная радасць-зацікаўленне: хто яны такія і скуль узяліся?

Жыхары лагера пачалі рыхтавацца, як да вялікага свята, упрыгожвалі свае лагэрныя памяшканні, завешвалі новыя фіранкі, засцілілі чысценька лужкі, бо хто ведае, мо і да іх звернуцца лагэрныя ўлады з просьбай прыняць хоць бы на некалькі дзён артыстаў ды падзяліцца з імі, чым маглі ў тыя часы. Кожны жыхар быў і ахвочы, і рады прыняць такіх слаўных людзей. І можна смела сказаць (без перабольшвання), што ўсе жыхары лагера чакалі гэтай падзеі, як дзеці чакаюць Вялікадня, Каляд ці Дзеда Мароза. Урэшце гэты дзень надышоў, і "Эстрада" з М. Куліковічам з'явілася ў нашым лагеры. Праблем з размяшчэннем артыстаў не было. Наадварот, кожны жыхар хацеў "схапіць" артыста ці артыстку і частаваць чым мог. Мне, як заступніку лагэрнага каменданта паліцыі, было даверана даглядаць за парадкам не толькі падчас канцэрта, але і перад ім. Трэба было пракантраляваць, каб першыя тры рады крэслаў былі вольнымі для запрошаных гасцей — англічан, сярод якіх сядзелі камендант лагера Святаслаў Коўш, Хведар Ільяшвіч, лагэрныя свяшчэннікі Сурвіла і Свірыда. Таксама трэба было прасіць слухачоў, каб устрымаліся, па меры магчымасці, ад курэння падчас канцэрта, бо ў тыя гады, хто хацеў курыць — курыў, дзе хацеў. Але трэба сказаць, што ў нас у Ватэнштэце ўсё ішло, як і было прадбачана, бо кожны, хто не змог трапіць на першы дзень, ведаў, што пачуе беларускія песні і ўбачыць народныя танцы наступнага вечара. Пасля выступаў у Ватэнштэце "Эстрада" была запрошана ва ўкраінскі лагер Бранштайт (нейкіх 15 кіламетраў ад нас), дзе таксама пражывала вялікая колькасць беларусаў.

Мы, з лагэрнай паліцыі, заўсёды ездзілі з "Эстрадай", каб памагчы з продажам білетаў і таксама справіцца з усімі праблемамі, якія маглі ўзнікнуць. Дык нічога дзіўнага, што я памятаю не толькі Барбару Вержбаловіч і Ірэну Жылінскую, а і амаль усіх артыстаў. Адно што мне хочацца дадаць: у кожным украінскім лагеры Ірэну Жылінскую пасля дэкламацыі "Бандароўна" людзі ўзнагароджвалі такімі воплескамі стаячы, што ёй даводзілася два ці тры разы выходзіць з-за кулісаў і, дзякуючы, кланяцца аўдыторыі. Хто ніколі не бачыў ці не чуў аб "Эстрадзе" М. Куліковіча, таму я парадзіў бы прачытаць, што аб ёй піша П. З. у кніжачцы "Беларускі лагер Ватэнштэт" — "Незабытыя дні", выдадзена ў ЗША ў 1981 годзе Святаславам Каўшом.

Алесь ГАТКОВІЧ.

Англія.

НАВІНЫ ГРОДЗЕНШЧЫНЫ

ЛІДСКІЯ ЧАСОПІСЫ

Пабачылі свет два нумары краязнаўчага і гісторыка-літаратурнага часопіса "Лідскі летпісец". Выданне расказала чытачам пра гісторыю заснавання Ліды, удзел беларусаў у бітве на Куліковым полі, змаганне лідскіх падпольшчыкаў супраць акупантаў у гады мінулай вайны, пра літаратара з Варшавы Земавіта Фядэцкага, які ў свой час жыў на Лідчыне і падарыў нядаўна землякам зборнік беларускіх народных песень, запісаных у тутэйшых вёсках. Цікавыя і іншыя публікацыі.

Застаецца нагадаць, што першы краязнаўчы часопіс "Ziemia Lidska" ("Лідская зямля") выходзіў у Лідзе на польскай мове ў 1936—1939 гады. Рэдактарам яго быў вядомы краязнаўца Віленшчыны Уладзіслаў Абрамовіч. У 1990 годзе выхад гэтага выдання адноўлены Таварыствам польскай культуры Лідчыны. І вось пачаў выходзіць штомесячнік падобнага кшталту на беларускай мове. А яшчэ матэрыялы такога зместу публікуе часопіс "Оникс", выдаваемы аднайменнай вытворча-камерцыйнай фірмай.

ПАМЯЦІ ПАЎСТАНЦАЎ

Незвычайная ўрачыстасць адбылася ў вёсцы Арцішы, што паблізу мястэчка Васілішкі Шчучынскага раёна. Тут адноўлены і асвячоны крыж, які ўшаноўвае памяць паўстанцаў 1863 года.

Крыж у раней падобны знак ушанавання самаахвярнасці ўдзельнікаў нацыянальна-вызваленчага паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага ўстаноўлены на іх

магіле каля вёскі Мохавічы Лідскага раёна.

ДАРУНАК МЯЧЭЦІ

Нядаўна адноўленая ў Навагрудку мячэць атрымала дарагі дар — кнігу свяшчэннага пісання, выдадзена ў канцы мінулага стагоддзя на татарскай мове. Прынёс дарунак у храм мясцовы вернік мусульманін Бекір Шчансн-віч. Ён атрымаў гэты бясцэнны твор з рук свайго бацькі з наказам: "Захавай, сыноч, і зберажы гэту кніжку да лепшага часу". І вось праз паўвека прыйшла доўгачаканая пара. І зноў рэдкі старадрук спужыць духоўнай справе тутэйшых татар.

ВУЧАЦА Ў ЛІЦЭІ

Ліцэй для дарослых лідчан працуе ў мясцовым Доме паляка. Разам з папаякамі іх мову пажадалі вывучаць і людзі іншых нацыянальнасцей. А яшчэ ў гэтым асяродку польскасці ў пяці групах навучаюцца дзеці школьнага ўзросту. Заняткі вядуць кваліфікаваныя настаўнікі, якія прайшлі падрыхтоўку ў Польшчы.

КНІГА ПРА БЕНЯКОЊ

У мястэчку Беняконі, што на Воранаўшчыне, творыць на польскай мове паэт Міхал Валасевіч. Піша ён пераважна пра каханан Адама Міцкевіча і Марылі Верашчакі, якая жыла ў недалёкіх Больценіках, аб роднай старонцы і вясцоўцах, сэнсе чалавечага жыцця. Вершы на гэтую тэматыку змешчаны ў паэтычным зборніку М. Валасевіча, выдадзеным у Пазнані пад назвай "Коні Беня".

Алесь ЖАЛКОЎСКІ.

З БЕЛАСТОЧЧЫНЫ

НАВУКОВАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ Ў САКОЛЦЫ

16 лістапада беларускую грамаду сустрэла Саколка. Горад гэты добра вядомы беларусам, што па розных справах едуць у Польшчу, як адзін з прыгранічных прыстанкаў з польскага боку. Большасць з іх успрымаюць Саколку, ці па-польску Сакулку, як чужы замежны край і не маюць ніякага ўяўлення пра беларускія карані на Сакольшчыне. Каб запоўніць гэтыя "белыя плямы" ў нашых ведах, і была арганізавана ў Саколцы навуковая канферэнцыя "Беларусы Сакольшчыны". Арганізатар яе — Беларускае гістарычнае таварыства ў Польшчы і найперш яго кіраўнік, гісторык, грамадскі дзеяч Алег Латышонак з Беластока. Пасяджэнні адбываліся ў Сакольскім Доме культуры па вул. Гарадзенская, 1. Прэсутнічалі беларускія навукоўцы з Польшчы і з Беларусі.

Са змястоўнымі дакладамі выступілі Эдвард Зайкоўскі (Мінск), Уладзімір Сосна (Мінск), Валянцін Голубеў (Мінск), Генадзь Семянчук, Токць Сяргей і Жук Ігар з Гародні, Алена Глагоўская з Гданьска, Харужы Вячаслаў і Алег Латышонак з Беластока.

Была наладжана выстава дакументаў і матэрыялаў па гісторыі Сакольшчыны. Гэты рэгіён у беларускай гісторыі займае своеасаблівае месца. Сакольшчына дала жыццё многім вядомым беларускім дзеячам. Адсюль паходзяць Зоська Верас, Чаржынскі, Мікалай Чарнецкі, Уладзіслаў Казлоўскі, Янка Чарапук, кампазітар Янка Тарасевіч і іншыя.

Як падкрэслівалі многія дакладчыкі, Сакольшчына з даўніх часоў славілася сваім вольным духам, тут быў болейшы, чым у іншых месцах, праэнт вольных сялян. Па свайму нацыянальнаму складу Сакольшчына адрознівалася найбольшай колькасцю менавіта беларускага насельніцтва — больш за 80 працэнтаў, пра яе гаварылі як пра самы беларускі рэгіён. Іша размова і пра беларускую праваслаўную царкву на Сакольшчыне. У канферэнцыі браў удзел айцец Уладзімір Місянок, які працуе ў царкве ў Саколцы. Айцец Уладзімір запомніўся многім сваім палымным выступленнем на Першым з'ездзе беларусаў свету ў 1993 годзе.

На завяршэнне канферэнцыі адбыўся канцэрт беларускіх рамансаў у выкананні вядомага опернага спявака з Мінска, кіраўніка "Беларускай капэлы", даследчыка гісторыі беларускай музыкі Віктара Скорбагатава і яго акампаніятара Ганны Каржанеўскай. В. Скорбагатаў выступіў на канферэнцыі з дакладам пра кампазітара Янку Тарасевіча. Яму ўдалося знайсці таксама гэтым разам і магільку кампазітара, чый лёс быў моцна звязаны з Сакольшчынай.

Зроблены яшчэ адзін важны крок у вывучэнні гісторыі беларускай прысутнасці на Беласточчыне. Гэтая прысутнасць не павінна адзіцца ў нябыт. Агеньчык беларускага нацыянальнага жыцця яшчэ гарыць у гэтым краі.

Ганна СУРМАЧ, старшыня рады ЗС "Бацькаўшчына".

(Заканчэнне.
Пачатак на 4-й стар.)

Пратэст падаваўся ад імя ЛПК. «Правінцыяльны камітэт, — гаварылася ў ім, — саступае і падпарадкоўваецца галаве паўстання таму, па-першае, што не жадае распачынаць згубных для рэвалюцыі звадаў і нязгодаў, і, па-другое, таму, што не адчувае сябе дастаткова моцным, каб вырваць кіраўніцтва справамі з рук сваіх праціўнікаў».

Аднак члены камітэта лічаць сваім абавязкам заявіць разам з тым, што яны лічаць гібелью і здрадай рэвалюцыі перадачу кіраўніцтва ў рукі контррэвалюцыянераў... што яны пратэстуюць супраць такога рашэння Цэнтральнага камітэта, здымаюць з сябе ўсю адказнасць перад будучыняй за ўсе памылкі і за ўсе страты і няшчасці, якія прынясе супраціўнае духу і тэндэнцыям паўстання кіраўніцтва літоўскай справай» (Цыт. па: Кісялёў Г. Каліноўскі знаёмы і незнаёмы. Польшча, 1993. № 6. С. 225).

ПОШУК ІСЦІНЫ ЦІ ШАЛЬМАВАННЕ?

Такім чынам, з прычыны слабасці нацыянальных рэвалюцыйна-дэмакратычных сіл у Літве-Беларусі К. Каліноўскі вымушаны быў супрацоўнічаць з польскімі шляхецкімі рэвалюцыянерамі-нацыяналістамі, фактычна — падпарадкоўвацца іх цэнтрам, дзейнічаць ад імя польскага нацыянальнага ўрада і прытрымлівацца ўстаноўленай ім праграмы. Магчыма, звярнуцца да беларускага і літоўскага народаў з праграмай барацьбы, якая істотна адрознівалася б ад праграмы ЦНК, напрыклад, уключала б лозунгі перадачы ўсёй зямлі сялянам і абвясчэння дзяржаўнай самастойнасці Літвы-Беларусі, у яго не было. У выпадку непадпарадкавання яму пагражала абвінавачанне ў дзяржаўнай здрадзе з адпаведнымі наступствамі. Пра гэта недарэчна гаварылася ў п. 5 Дэкрэта Адама Кіраўніцтва правінцыялі Літвы аб ліквідацыі ЛПК ад 27 лютага (11 сакавіка) 1863 года: «Невыкананне або затрымак выканання загадаў як Нацыянальнага ўрада, так і яго чыноўнікаў і агентаў, самаўпраўня дзеянні ў сучасных абставінах з'яўляюцца дзяржаўнай здрадай; вінаватыя ў такім злчынстве падлягаюць неадкладнаму пакаранню па ўсёй строгаści польскага ваеннага права» (Восстанніе в Литве и Белоруссии в 1863—1864 гг. С. 12).

Абмінушы ўсе адзначаныя факты і падзеі, У. Казьбрук заяўляе: «Ніхто з польскага кіраўніцтва ніколі не абяцаў К. Каліноўскаму незалежнасці так званай Літвы. Змаганне вылас за адзіную і непадзельную Польшчу. І тым не менш Каліноўскі паслухмяна выконваў загады цэнтра, ва ўсёй дзейнасці няўхільна кіраваўся ім, заўсёды спасылаўся на іх». Удакладнім: «выконваў», «кіраваўся», «спасылаўся», але толькі пасля таго як пераканаўся ў тым, што «не адчувае сябе дастаткова моцным, каб вырваць кіраўніцтва справамі з рук сваіх праціўнікаў», што далейшае супраціўленне пагражае яму абвінавачаннем у дзяржаўнай здрадзе, пакараннем смерцю. Да таго часу змагаўся за рэалізацыю сваёй праграмы. І гэтае змаганне, дарэчы, не засталася зусім бясплённым. Думаецца, што менавіта яно паўплывала на з'яўленне ў дэкрэце ЦНК ад 10 мая 1863 года пункта аб забеспячэнні «братнім народам Літвы і Русі, злучаным з Польшчай, найшэрэйшага развіцця нацыянальнасці і мовы». Бо ніхто іншы ў паўстанцкім асяроддзі, акрамя К. Каліноўскага і яго аднадумцаў у ЛПК, гэтага пытання не ўзняў».

У дадатак да сказанага У. Казьбрук паказвае К. Каліноўскага і яго папчэнікаў як крываваў тэрарыстаў і прадцеаў «жалезнага Фелікса». Некрытычна выкарыстоўвае пры гэтым неправяраныя звесткі В. Ратча аб стварэнні па ініцыятыве Дзюлэрана, Каліноўскага і Малахоўскага «крымінальнага суда (трыбунала) з неадкладнай карай за непадпарадкаванне (жандарамі — кінжалшчыкамі і вешальнікамі)», і пераўтварэнні баявых шаек «у шайкі жандароў-вешальнікаў», а таксама данясенне гродзенскага губернатара, генерал-маёра Галера аб рэпрэсіях паўстанцаў у Бельскім, Сакольскім і Беластоцкім паветах, у выніку якіх былі павешаны некалькі чалавек. У данясенні камусці ні слова не сказана аб прычынах гэтых рэпрэсій. Не паспрабаваў высветліць іх і У. Казьбрук. У выніку ў чытача складваецца ўражанне, што паўстанцы без усялякай прычыны расправіліся з тымі людзьмі».

Тэндэнцыянасць, зададзенасць, аднабоковасць падыходаў У. Казьбрука да асветлення паўстання і постай К. Каліноўскага відавочныя. Падыходы гэтыя вызначаюцца пунктам гледжання расійскіх імперскіх гісторыкаў. Падкрэсліваючы жорсткасць паўстанцаў, У. Казьбрук цалкам замоўчвае ваенны тэрор і масавыя рэпрэсіі царскіх уладаў. Не знойдзем у яго згадак пра да-

кументы, якія сведчаць, што вёскі, дзе паўстанцы знаходзілі падтрымку, цалкам спалваліся, маёмасць жыхароў прадавалася з аўкцыёну, а самі яны высыпаліся ў аддаленыя губерні Расіі (гл.: Дакументы і матэрыялы па гісторыі Беларусі. Мн., 1940. Т. II. С. 533, 548—550). Не адзначаны факты расстрэлу людзей, што чыталі паўстанцкі маніфест, прысуду да 6-гадовых катаржных работ толькі за чытанне «Мужыцкай праўды» (Там жа. С. 484, 524). Не палічыў неабходным аўтар паведаміць пра тое, што ў сувязі з паўстаннем у Беларусі і Літве былі пакараны смерцю (публічна расстрэляны ці павешаны) 123 чалавекі, асланы на катаргу ў Сібір і ў арыштантацкі роты 12 355, высланы з краю без следства і суда 3 776 чалавек (Самбук С. М. Политика царизма в Белоруссии во второй половине XIX в. Мн., 1980. С. 25—26).

Запалохаваючы насельніцтва Беларусі і Літвы масавымі, незвычайна жорсткімі рэпрэсіямі ў дачыненні да ўсіх, хто падтрымліваў паўстанне, царскі ўрад разам з тым прымаў эканамічныя і іншыя захады, каб

Ствараючы ў кожнай вёсцы Беларусі ўзброеныя каравулы і сельскую стражу, урад фактычна мабілізаваў сялянства на барацьбу з паўстанцамі.

Менавіта ў сувязі з гэтымі мерамі царызму, правакацыйнай агітацыяй уладаў і фактамі затрымання сялянамі паўстанцаў і выдчы іх паліцыі Віленскі паўстанцкі цэнтр 11 чэрвеня 1863 года выдаў «Прыказ ад ураду Польскага над цэлым краем Літоўскім і Беларускай да народаў зямлі Літоўскай і Беларускай», у якім выкрывалася лжывасць афіцыйнай прапаганды аб паўстанні як справе польскіх паноў, і заяўлялася: «Но дзело нашэ — не дзело панское, а справедливай вольности, какой вышты дзяды ды бацькі здаўна ждали, а якую маскаль з крываўіцамі вашымі спыніці хоча! Дзело вашэ — гэта дзело такой вольности, якую сам Бог, прыйшоўшы на гэты свет, хацеў устанавіць...» «Прыказ» папярэджваў усіх, хто хацеў «няволі маскоўскай» і выступаў супраць паўстанцаў, аб адказнасці за свае паводзіны: такія людзі незалежна ад сваёй сапсёўнай ці канфесійнай прыналежнасці падлягалі публічнаму суду на сходзе сельскай грамады і павешанню. «Пан будзе ліхі — пана павесім як сабаку! Мужык будзе кепскі — то і мужыка павесім», — гаварылася ў «Прыказе». Але, заўважым, загад абавязваў рабіць гэта пасля публічнага судовага разбору, а не так, як прадставіў падобныя факты гродзенскі губернатар (і У. Казьбрук): з'явіліся ў вёсцы ці мястэчку паўстанцы, схпілі аднаго ці некалькі чалавек і павесілі ў лесе».

Цалкам абмінушы агульнавядомыя дакументы аб добраахвотным удзеле часткі сялян у барацьбе з паўстанцамі, У. Казьбрук паказаў К. Каліноўскага і яго папчэнікаў як крываваў катаў, якія сілай («агнём і шыбеніцай») прымушалі сялян... далучацца да паўстання і бязлітасна караці іх у выпадку адмовы. «Дык што ж заставалася рабіць з адстаўнымі салдатамі, якія не хацелі ісці ваяваць за ронд польскі?» — рытарычна пытаецца ён. І адказвае: «Толькі адно — вешці на шыбеніцу». Прывёў далей вытрымку з № 7 «Мужыцкай праўды»: «А такіх, што за грошы не пабаяліся служыць ворагам нашым, што не хацелі мужыкам зямлі да праўды на свеце, да спрэчны былі новай вольнасці да новаму польскаму маніхвеству, гэтакіх вешаюць як подлых сабак, селішчы іх апусцелі, пайшлі з дымам іх хаты, прапала марна худоба». Выкарыстаў гэтыя радкі для разважанняў на тэму: «Каго і за што К. Каліноўскі і яго паўстанцы вешалі «як подлых сабак» і з дымам пускалі іх хаты?» Праігнараваў пры гэтым дакладнае тлумачэнне «Мужыцкай праўды», да якіх людзей прымяняліся такія пакаранні: да тых, «хто за грошы не пабаяліся служыць ворагам нашым». Як і каму служылі многія сяляне ў 1863 годзе, добра паказалі віцебскі губернатар генерал-маёр Вяроўкін, жандарскі палкоўнік Сакалоў і іншыя карнікі. Яны і ўзнагароджвалі сваіх добраахвотных прыслужнікаў пазунымі грашовымі сумамі за кожнага злоўленага і здадзенага ўладам паўстанца. Усё гэта — рэаліі таго трагічнага часу. Паўстанцы вымушаны былі караць (праз публічны суд!) тых, хто садзейнічаў царскім карнікам. Папярэджвалі аб гэтым у «Прыказе»... «Мужыцкай праўдзе». Ці маглі яны паступаць інакш? На мой погляд — не! Таму ўсе разважання У. Казьбрука па пытанні, «каго і за што К. Каліноўскі і яго паўстанцы вешалі», цалкам надуманыя, беспадставныя».

Выкарыстоўваючы ненавуковыя метады дыскусіі, У. Казьбрук у даным артыкуле паказаў Каліноўскага адназначна як польскага нацыяналіста, які верна і самааддана служыў «ронду польскаму», а ў адносінах да беларускіх сялян праявіў сябе як крываваў кат-тэрарыст, прадцеа «жалезнага Фелікса». У ачарненні Каліноўскага ён моцна наблізіў да пісанняў нейкага К. Кавалеўскага, апублікаваных у пачатку гэтага года ў газеце «Во славу Родины» пад загалоўкам «Правда об одном сражении Калиновского». Спасылаўся на сваю бабулю Параску (Прасковью), якая, паводле слоў аўтара-ўнучка, памёрна ў 1942 годзе ва ўзросце 94 гадоў, ён апавядае, што летняй раніцай 1863 года ў мястэчка Быцень Слонімскага павета (зараз Івацэвіцкі раён) пайшлі атрады К. Каліноўскага. Далей цытую паводле арыгінала: «На плошчы возле собора построили виселицу. Окружили жителей деревень Бытень, Заречье, Козино, Рудня, Манюты и Заполье и стали силой стогать их на площадь у собора, не щадя ни стариков, ни детей, ни беременных женщин. Тех, кто сопротивлялся, били нагайками, а наиболее строптивым привязывали руки к конскому хвосту и, избивая, силой волокли на площадь. Больных заставляли вест под руки, а тех же, кто не мог идти, били. Раздавался громкий плач женщин и детей».

Собрав на площади народ, Калиновский объявил, чтобы все без исключения переходили из православной веры в католическую, а кто не послушается, того повесят. В народе началась паника, конные люди стали избивать мечущихся людей. Сам Калиновский развезжал на белом коне и бил наиболее сопротивлявшихся, а его воины тут же на площади стали насиловать женщин и девушек...»

Уж! Здаецца, хопіць. Тых, хто зацікавіўся апавяданнем бабулі Параскі ў перадачы ўнучка К. Кавалеўскага, адсылаю да арыгінала: газ. «Во славу Родины», 1997, 4 марта. Гэты опус апублікаваны таксама ў некім царкоўна-праваслаўным выданні (назва, на жаль, не памятаю).

Міхась БІЧ.

КУПАЛА ЯДНАЕ ЎСІХ...

Для кожнага чалавека павінен існаваць покліч, які зрушыць сэрца і душу, прымуціць да дзеяння і яднання. Для беларусаў гэта імя народнага песняра Янкі Купалы. Менавіта яно злучыла ўдзельнікаў Міжнародных купалаўскіх чытанняў, што адбыліся 25—26 лістапада ў Гродне. Мерапрыемства было арганізавана і праведзена сумеснымі намаганнямі Гродзенскага дзяржуніверсітэта імя Янкі Купалы і Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук. Пра тое, што гэта не была звычайная дзяржурная акцыя, сведчыць і склад удзельнікаў, і ўзровень дакладу, і надзвычайная атмасфера чытанняў. На канферэнцыі прысутнічалі прадстаўнікі кіраўніцтва Літаратурнага інстытута на чале з выканавочым абавязкі дырэктара, членам-карэспандэнтам НАН У. Гніпаўскага, прыхіленай акадэміі і даследчык з усіх ВНУ рэспублікі, гісторыкі, культуролагі, краязнаўцы і настаўнікі».

Цёплымі словамі адкрыў чытанні рэктар Гродзенскага дзяржуніверсітэта імя Я. Купалы прафесар С. Маскевіч. Непарыўнаю павязь творчасці беларускага генія і нацыянальнай пазіі асэнсаваў у сваім дакладзе прафесар У. Гніпаўскага, аўтар сучаснага даследавання «Янка Купала: Новы погляд» (1995). Падзіліўся ідэямі, напрадаўкамі і праблемамі выдання Першага поўнага збору твораў Я. Купалы член-карэспандэнт М. Мушынін. Арыгінальна і прачула выступалі прафесар М. Мішчанчук і пісьменнік Сакрат Яноўіч з Польшчы».

Глыбіні і шырацы былі пазначаны словы кожнага ўдзельніка. Літаратурна-навуковы аспект значна ўзмацняўся філасофскай і культуралагічнай падсветкай. Распрацоўкі пытанняў тэксталагіі і перакладу арганічна злучаліся з мовазнаўчымі даследаваннямі. Найноўшыя архіўныя знаходкі і краязнаўчыя адкрыцці гучалі арыгінальным дапаўненнем. І, безумоўна, надзвычай важнымі аказаліся метадалагічныя распрацоўкі выкладчыкаў ВНУ і настаўнікаў сярэдніх школ. Такім чынам, не засталася ніводнай сферы культурнага жыцця і ніводнай правай нацыянальнай свядомасці, якія б не былі прадстаўлены і асэнсаваны на гэтым свяце».

Тое, што постаць і спадчына Купалы з'яўляюцца агульнымі для ўсіх, засведчыў і надзвычайны акт добрай волі, здзеісны нацыянальным літаратурным музеем Янкі Купалы: перадача Гродзенскаму дзяржуніверсітэту бюста народнага песняра работы А. Бембеля».

Трэба адзначыць, што эканамічныя варункі з'явіліся значнай перашкодай для прыезду многіх удзельнікаў. Тым больш важнай уяўляецца спонсарская падтрымка з боку Упраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкома і многіх прадпрыемстваў горада, а таксама Саюза палякаў Беларусі. Злучыць усе намаганні, творчыя і добрачынныя, у адно цэлае ўдалося дзякуючы высылкам супрацоўнікаў кафедры беларускай літаратуры ГДУ на чале з загадчыкам дацэнтам М. Мікулічам».

Анатоль РАМАНЧУК.

СУСТРЭЧА З ПАТАМ-ЗЕМЛЯКОМ

Творчасць, жыццё Алеся Пісарыка цесна звязана з пухавіцкай старонкай. Многія вершы паэта — пра Дукору і Беразінку, іншыя пухавіцкія паселішчы, пра ўраджэнцаў Пухавіцкіх паселішчы. Таму і не дзіўна, што з радасцю сустраці жыхары Мар'інай Горкі свайго земляка на творчай вечарыне, якая прайшла ў раённым Палацы культуры. Алеся Пісарык чытаў свае вершы, расказваў пра пэўныя адмеціны сваёй творчай біяграфіі. Віталі паэта майстры беларускай эстрады. Якаў Навуменка, мастацкі калектыў «Ярыца». Выдатна адрэжысіраваў праграму літаратурна-мастацкага вечара Мікола Котаў».

Усе прысутныя на вечары маглі набыць і кнігі, што распаўсюджваліся на вечары, — зборнік вершаў Алеся Пісарыка, выдадзены ў апошняй гады».

Варта заўважыць, што на Пухавіцкім досыць уважліва ставяцца да асветніцкай работы, да прапаганды творчасці пісьменнікаў-землякоў. Сёлета ўжо ўшаноўвалі памяць Валяціна Мысліўца. Прайшлі ў рэне і мерапрыемствы ў знак 115-й гадавіны з дня нараджэння Якуба Коласа. На сустрэчах са школьнікамі, грамадскасцю Пухавіцкіх павялі Геных Далідовіч, Міхась Зарэмба, Васіль Шырко».

— Спадзяюся, што і ў 1998 годзе не абмінём увагай літаратурныя традыцыі, клопаты па ўшанаванню пісьменнікаў-землякоў, іх творчасці, — дзеліцца сваімі развагамі дырэктар Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея Аляксандр Грановіч. — У 1998 годзе ў нас мяркуецца адзначыць 80-годдзе з дня нараджэння вядомага паэта Алеся Бачылы. Відаць, не адно пакаленне добра памятае яго верш «Радзіма мая дарагая». З'явілася ў нас і адна выключная традыцыя. Штогод праводзім своеасаблівы дзень памяці народнага пісьменніка Беларусі Івана Чыгрынава. Вядомага празаіка многіх звязала з Пухавіцкінай: і лецішча ў Блужы, і частыя сустрэчы з пухавіцкімі».

Да слоў музейнага работніка варта, пэўна, дадаць, што мэтанакіраваная літаратурна-асветніцкая работа магчыма ў раёне дзякуючы руплівасці і дбайнасці мясцовых улад».

Святлана ТУРЫНСКАЯ.

СЛОВА ПРА «САМОТНАГА ПАЭТА»

ЯНКУ ЗОЛАКА

ПА-ЗЯМНОМУ ШЧЫРА

1 лістапада Янка Золак адзначыў сваё 85-годдзе. Тым больша нагода ў сувязі з гэтым перагарнуць старонкі яго кнігі «Вятрыска з радзімай краіны», што мае падзаглавак «Збор выбраных твораў» і пабачыла свет дзякуючы Беларускай асацыяцыі «Дзелавая ініцыятыва», а калі канкрэтней — паэту Леаніду Пранчаку, які з'яўляецца ўкладальнікам гэтага даволі аб'ёмнага тома, а таксама напісаў да яго прадмову «Самотны паэт». Гутарка з маўклівым чалавекам. У прадмове Л. Пранчак не толькі дзеліцца ўражаннем аб творчасці Я. Золіка, а і прыводзіць размовы, якія адбыліся ў іх у Злучаных Штатах Амерыкі, у горадзе Мільтаўне, дзе цяпер і жыве паэт.

Янка Золак, як цяпер прынята казаць, прадстаўнік літаратуры беларускага замежжа. Правільней, той пьні яе, што з'явілася пасля таго, як у эміграцыі ў сувязі з заканчэннем другой сусветнай вайны і нават раней, з пачаткам вызвалення Беларусі, апынуліся многія прадстаўнікі нацыянальнай творчай інтэлігенцыі. У выездзе за межы Беларусі яны бачылі адзінае ўратаванне, бо, у лепшым выпадку, іх маглі чакаць сталінскія лагеры, а то і горш. Падобная перспектыва «свяціла» і Я. Золака, бо ў час акупацыі ён некаторы час настаўнічаў, працаваў карэктарам у газеце, а пасля служыў афіцэрам у так званай Беларускай Краёвай Абароне. Акрамя таго, быў адным з аўтараў калектывнага зборніка «Песняры Слуцкыны», выдадзенага ў 1943 годзе ў Слуцку.

У выгнанні жыву ў Нямеччыне, а потым перабраўся ў ШВА. Дарэчы, пра ўсё гэта можна даведацца з прадмовы і найчасцей з вуснаў самога паэта, сапраўднае прозвішча якога Даніловіч, а імя Антон. Нарадзіўся ён у вёсцы Лучнікі, непадалёку ад Слуцка. Першыя вершы напісаў яшчэ ў школе і падлісаў іх псеўданімам Антось Вірок. А Янкам Золакам стаў падчас выступлення на старонках «Газеты Слуцкыны». У эміграцыі карыстаўся і іншымі псеўданімамі — А. Здрок, З. Ажына, К. Асцюк, К. Аса, Яз. Дольны... Але найчасцей заставаўся Янкам Золакам.

У кнізе прадстаўлены лепшыя творы Я. Золіка, пачынаючы з 1941-га і па 1994 год уключна. Гэта, за выключэннем пазмы «Мінаючы прыстань» і некаторых перакладаў, у тым ліку і «Псалмоў», вершы ці эпіграмы. Тым самым па-за межамі выдання засталася проза Я. Золіка, яго драматычныя творы і творы для дзяцей. Але такая воля аўтара, ды і, па праўдзе кажучы, большага поспеху Я. Золак усё ж дабіўся ў галіне паэзіі.

Прыкметны традыцыйнай манеры пісьма, ён не выходзіць за межы тэм, якія раскрываюцца большасцю аўтараў, — характасто прыроды, шчырасць пачуццяў, любоў да Радзімы. Але акурт апошняй Я. Золака, які ў іншых прадстаўнікоў літаратуры беларускага замежжа, гучыць асабліва адкрыта, публіцыстычна завострана. Інакш і быць не можа. Калі чалавек апынуўся ў далечыні ад Бацькаўшчыны, ён мусяць звяртацца да таго, што яму найбольш дорага, а калі гэта выгнаннік палітычны, дык і пераходзіць ад асабістых перажыванняў да абагульненага асэнсавання лёсу народа, усёй нацыі.

Назву зборніку даў аднайменны верш, напісаны ў 1961 годзе. Як і пераважная большасць твораў Я. Золіка, ён не вызначаецца празмернай выразнай насычанасцю, тым не менш напісаны шчыра, бо за кожным радком асабіста перажывае:

Праз моры, вазёры, праз шыр
акіянаў,
Праз гораў хрыбты, праз даліны
Да нас прылятае, як госьць наш
чаканы,
Вятрыска з радзімай Краіны.

І подых ягоны, як дотык
пшычотны
Матулі ў годах дзяцінных;
Лагодзіць наш боль, суцяшае
самотных
Вятрыска з радзімай Краіны.
(У кнізе захавана адметнасць арыгінала).

«Вятрыска з радзімай Краіны» «падказу» паэту творы, у якіх ён звяртаецца да памятнага дня, калі была абвешчана Беларускай Народнай Рэспубліка, асэнсоўвае падзеі Слуцкага збройнага чыну. У гэтым шэрагу вылучаецца верш «На прасторах Слуцкыны», сваёй танальнасцю

блізкі фальклору (між іншым, гэта ўвогуле відочная адметнасць паэзіі Я. Золіка):

Прагрымеў над Слуцкынай
Кліч, нібы прыбой:
«Тэй, народзе змучаны,
Час ісьці у бой!».

Водгулле грымуцае
Рвала карані...
І пайшлі рашучыя
Край свай бараніцы.

Над кагортай сьмелаю,
Вабячы ў прасьцяг,
Бел-чырвона-белаю
Птушкай рэе сьцяг.

Удаюцца Я. Золаку пейзажныя вершы. Яшчэ з гадоў вайны, калі ён знаходзіў душэўнае заспакаенне ў любаванні роднымі краёвамі. Тады і нараджаліся радкі светлыя, прачулыя: «На прасторах зіма-чараўніца // Лебядзіны рассыпала пух, // Красіць твары, як сонца суніцы, // Ветрам колкім захлупвае дух» («Зіма-чараўніца»). Праўда, поруч з гэтымі матывамі захалпення зімовым характам з'яўляюцца і іншыя, у якіх асабістае, у якіх боль перажыванняў па тым, што не збылося: «Вёска знікла, а лёгкія саны // Усё лятучы у туман, у сьнягі... // Ты казалася, мяне не абманіш // І ніколі не будзеш з другім. // А сягоньня ў марознай дрымоце // Разьліваецца звон з-пад дугі... // Маё сэрца баліць у самоце, // Бо цябе абнімае другі» («Здрада»).

А акраверш «Родная мова» — яшчэ адна магчымае адчуццё, наколькі паэт памятае тое, што ўвабраў у сваю душу і сэрца з маленства. Зноў жа, як быццам звычайныя радкі, але глыбей унікнуў у сэнс сказанага — і адчуваеш, што гэта прамоўлена вуснамі менавіта лірычнага героя Я. Золіка, а не некага іншага, і, перш чым напісалася яно, шмат разоў прыходзіла ў думкі. І падчас начных раздумаў, калі гэтак хацелася вярнуцца туды, куды, разумеў, звароту няма:

Роднай мовы чароўныя гукі,
О як любі вы нам ад прадвесьня!
Дзіцянім яшчэ цягнем к вам рукі,
Нібы ловачы матчыну песьню.
А як толькі ўбярэмся мы ў сілу,
Яркай зоркай вы нам да магільы.
Мілагучыя, ад шчырага сэрца,
Одаў мала яшчэ напісана
Вам, каб можна было імі грэцца,
Аздабляючы вечар і ранак.

Праўда, некалькі гадоў назад паэту ўсё ж пашчасціла пасля доўгай разлукі сустрацца з Бацькаўшчынай. Пабываў Я. Золак і на любой сэрцу Слуцкыне. Пасля гэтага 14 ліпеня 1994 года напісаў такі безыменны верш:

Я ў госьці прыехаў да роднага
Краю
Напіцца яшчэ раз прынаднай
красы.
Мяне сустракаюць і шчыра
вітаюць
Палеткаў шырокіх сыны-каласы.

Бярозы ля хаты, буслы на папэры
І родныя людзі — мае землякі.
Ну вось і збыліся заветныя мары:
Страчаюць ласкава мяне Лучнікі.

Самота былая зрабілася друзам.
Старонка радзімая, як ты жывеш!
На роднай зямлі мне вярнулася
Муза.
І сэрцу нашэптвае ціхі свой верш...

Было акрыў душой, але па вяртанні зноў адолеў сум. І нельга не пагадаці з Л. Пранчакам, што Я. Золак — самотны паэт. Гэта, відаць, і ад характару, і, канечне ж, ад абставін. Асабліва апошнім часам, калі надышла старасць. Надышла вясень жыцця, набліжаюцца замаразкі. Тым не менш паэт прызнаецца:

Не хачу аб журбе гаварыць,
Толькі вясень любіць не пакіну.
Я кахаю яе, як жанчыну, —
Аж да самай зімовай пары.

Гэта таксама набліжэнне да першасновы. Увогуле, інакш і быць не можа, бо паэзія Я. Золіка пасапраўднаму зямная. А карані яе ў роднай, беларускай глебе.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

КРАШЫНСКАЕ РЭХА

(Працяг.
Пачатак на 1-й стар.)

ДЗЕВЯТНІК

Крашын, як і кожнае годнае мястэчка, мае сваё гадавае свята, гадавы фест. Гэтае свята тут завецца Дзевятнікам. Чаму Дзевятнік? Бо адбываецца на дзевятым тыдні пасля Вялікадня. А крашынскі касцёл, паміж іншым, мае назой касцёл Божлага Цела. Дзевятнік — гэта дзевяты тыдзень з часу ўваскрэсення Цела Божлага. Гэта вельмі прыгожае і маляўнічае свята. І ўрачыстае. З усёй акругі ў Крашын з'язджаюцца ксяндзы. Робяцца абходы мястэчка, вуліц. З спевамі і малітвамі. З абразамі, харугвамі і крыжам. Харугваў сем. Паперадзе харугваў балдахіны. Іх нясуць чацвёра. Абразы бярозкамі абстаўляюць. Кілімы напіваюць. Вуліцы аерам высьціпаюць... І гэтак з малітвамі, набожнымі спевамі праз усё мястэчка.

Дзевятнік крашынцы святкуюць з незапам'ятных часоў. Гэта было і Багрымава свята. Шмат гадоў і ягоную статую постаць разам з усімі блізкамі, роднымі можна было бачыць у гэтым прыгожым шэці. І, пэўна, не дзе небудзь у натоўпе, а пры харугвах, пры абразах, асабліва пад той час, калі ён слугаваў у касцёле ксяндзу Войцеху Клімашэўскаму.

ЧАРАЎНІК

У крашынцаў, сучаснікаў Паўлюка Багрыма, склалася ўражанне, што іхні сьліны зямляк, апроч усяго іншага, быў яшчэ і чараўніком, ваўкалакам. І нічога дзіўнага ў гэтым няма. Усе таленавітыя людзі — гэта Богавыя людзі, людзі ад Бога. Яны і ходзяць не так, як усё. Да ўсяго нешта прыглядаюцца, ва ўсё ўслухваюцца. Яны ходзяць па зямлі, а думкамі сваімі лунаюць невядома ў якім свеце. Для простага людзі яны і цяпер здаюцца дзівакамі. А што ўжо казаць пра Багрымавых сучаснікаў! Каваль, а з кнігамі воціца! Штось піша! Яму ў галаве птушакі, жаваранакі! Дзень у кузіні плешча, а вечарэ, пры свечцы ці лунчыне штось у паўзмроку на папэры крэмае, гримзольць, губамі мыляе, шэпча. Піша і мыляе. Гэтае мылянне можа больш за ўсё і папохала местачкоўцаў. Яно было загадкавае, падобнае да магіі. Загадкавы быў і агеньчык у Багрымавым акенцы. Над усім мястэчкам даўно цемра, змрок. І толькі ў Багрымавай хаце да поўначы не атухаў трапяткі агеньчык. Вядома, местачкоўцам было цікава, што робіць гэты лунацік, паўночнік. Сярод местачкоўцаў знайшліся, безумоўна, і такія, што крадком цікавалі за Багрымам. Але, апрача мыляння ягоных губ над аркушам папэры, нічога іншага падазронага праз акенца не заўважалі. Але і гэтага было дастаткова, каб пусціць па мястэчку пагалоску, што Багрым чараўнік, займаецца якімсь чарадзеяствам. Пагалоска гэтая дайшла, як бачым, аж да нашага часу. А ён і напраўду быў чараўнік. Толькі не той чараўнік, што людзям шкодзіць, а што ўзвышае іх і іхняй душы. То не трэба аспрэчваць, што Багрым быў чараўніком, чарадзеям. Быў! І яшчэ якім. Таму і памятаюць яго людзі.

ПРА ВОЛЬНАСЦЬ
ЗАЛАТЫМІ ЛІТАРАМІ

Крашынцы, а паміж іх і Паўлюк Багрым, былі вольныя людзі. Пра іхнюю вольнасць было запісана ў асобай кніжцы, запісана залатымі літарамі. Тую кнігу крашынцы хавалі як святыню — па чарзе. Ніхто не ведаў, дзе яна і ў каго. Пераходзіла з рук у рукі. І ўсё ж нейкім цудам, калі Крашын падпаў пад новага гаспадара Юрагу, ён неяк пранохаў

пра яе. Доўга выпытваў, але нічога ў яго не выходзіла. Тады ён падсылае ў карчму сваіх людзей, і тыя пачынаюць у падлітых мужыкоў выпытваць крашынскую тайну. Аднаму з іх, паводле Сцяпана Александровіча, Анацуту, якраз гэта і ўдалося. Быў тут адзін чалавек — Ролікам звалі. Чаму яго так звалі, ніхто не ведае. Ролік дый Ролік. Дык Анацута падпаў гэтага Роліка, і той прынес яму кнігу пра крашынскую вольніцу. З-за гэтай кнігі ўсё і ўсчалася ў Крашынне.

Юрага справодзіў полк жаўнераў, і ўсіх мужчын праз вострыя пангалі. Было стогну ў Крашынне і голасу. Розгамі секлі, палкамі білі. Уся Шчара зашкварылася крывёю. Усе патрапілі пад прыгон. Але ненадоўга...

...

...Крашынцы ўзбунтаваліся вясной 1828 года. Праз тры гады, у 1831 годзе, паўстане ўся Беларусь і Польшча. Крашынскі бунт 1828 года — гэта была нібы рэпетыцыя перад вялікім паўстаннем 1831 года. Крашынцы былі першыя.

Сярод крашынцаў хадзіў той парою верш «Размова хлопцаў», ці інакш: «Рабункі мужыкоў»:

Дзецікі! Худа нам жыць,
Пакіньма прыгон служыць,
Зробім вольнасць — і ўрэх,
Нас ураднік не будзе сеч.
Ці мы людзі не такія,
Што нам угрозы ўсякія!..

Гэты крамольны верш ведаў і Паўлюк Багрым. Якраз яго ён прачытаў саноўнай камісіі, якая прыехала інспектаваць касцёл і крашынскую школу пры плябані. Праз гэты і іншыя вершы Паўлюк Багрым патрапіў пад надрэзнае вока паліцыі. Ягонае асобай зацкавіліся і больш важныя персоны. Праўду кажучы, менавіта з гэтага моманту Багрымава імя і пачало ўпісвацца ў гісторыю беларускай культуры і літаратуры.

КАЛІ Б...

Дакладна вядома: Паўлік Багрым з малых гадоў слугаваў ксяндзам. Прынамсі паці-ваму ксяндзу Войцеху Магнушэўскаму. Гэта быў адзін з самых любімых ксяндзовых вучняў. Ён захалпеўся ягонай здольнасцю, паслушэнствам, папкладзістасцю. Яму імпанавала Паўліка чуйнасць да ўсяго жывога — да людзей і прыроды. У Паўліка было ўсё, каб яго рыхтаваць на святара: і голас, і манеры. Яны былі ў яго далікатна мяккія. Асабліва прыгожа ён выконваў розныя касцельныя рытуалы: запальваў ці тушыў свечкі, званіў у звончкі між малітвамі, падчас набажэнства. Ксёндз Магнушэўскі яго інакш не называў, як Паўлік, — пшычотна і ласкава. Магчыма, Павел Багрым і стаў бы святаром, вывучыўся б на святара, калі б не разыграліся тыя незабыўныя падзеі вясной 1828 года ў Крашынне. Яны давалі ксяндзу Магнушэўскага да магільы, а ягонага любімага вучня скіравалі ў іншае рэчышча. Ён пайшоў вучнякоўскай дарогаю, бацькоўскім шляхам, бацькоўскімі сцежкамі — стаў слаўным кавалём. Але не простым кавалём, а вышталюным кавалём, кавалём-мастакам, кавалём-паэтам. Тая вывучка, якую ён атрымаў у касцёле ад ксяндза Магнушэўскага, не прапала дарма. Ён і ў кузіні пачуваў дух царквы, дух касцёла, дух малітвы. Адухоўлены касцёлам, малітваю, ён каваў і сваю жырандолю, каваў

НА ЗДЫМКУ: масток праз Шчару ў Крашынне. Паблізу была Багрымава сядзіба і кузня.

(Заканчэнне на 8-й стар.)

РЭПАРТАЖ З ПРАВІНЦЫ

МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ

У Беларускага горада Ліды шмат адметнасцяў. Гэта крэпасць, велічная, суровая, пабудаваная яшчэ пры Гедыміне, больш як шэсць з паловай стагоддзяў таму назад. Помнік Ф. Скарыне — спынныму сыну зямлі беларускай. Бюст выдатнага паэта А. Міцкевіча. Два касцёлы, помнікі архітэктуры. Дом польскай культуры... І — мастацкая галерэя, якая займае другі паверх вялікага будынка.

Яна стала асяродкам мастацкага выхавання і моладзі, і дарослых. У ёй заўсёды можна палюбавацца карцінамі. Сёння ў галерэі — першая выстава мясцовых мастакоў. Яны розныя па поглядах, па метадах адлюстравання на палатне.

Альберту Гейлю выпаў цяжкі лёс. Яго, паволжскага немца, маленькім хлопчыкам дэпартавалі з бацькамі ў Казахстан. Звездаў нягоды сталінскай ссылкі. З сорак сёмага года ў дзіцячым доме. Пра якую вучобу ў такім стане можна было думаць!

Рос самавукам. Толькі ў 1969 годзе завочна скончыў Маскоўскі народны ўніверсітэт культуры.

туры. Служыў у арміі, застаўся жыць у Лідзе.

Талент бацькі, відаць, перадаўся сыну Сяргею. Але Сяргей мае свой погляд на мастацтва. Ён гаворыць:

— Не хачу пісаць з натуры. Мне сумна перамаляваць тое, што створана прыродай і намалювана іншым чалавекам. Я хачу перадаваць свае пачуцці, мары, сваё разуменне сутнасці, свой погляд на рэчы і з'явы ўласным метадам. Лепш я свае эмоцыі выплюхну на палатно з дапамогай пяра альбо пэндзля, чым на твар чалавека з дапамогай кулакоў.

Такі ўжо ён — Сяргей Гейль. Такі ён і ў сваіх творах. Не ўсе іх прымаюць, не ўсе разумеюць. Але ён выразна, па-свойму канкрэтна выказвае думкі, погляды на жыццё.

Трэцяя на гэтай выставе — Марыя Летуноўская (Блажына Марына). Яе радзіма — горад Вінаградава, што ў даліне Карпат, на берэзе ракі Цісы. Дваццаць гадоў яна жыве ў Лідзе, выкладае ў музычнай школе віяланчэль і малюнак. І піша свае карціны. Яны разышліся па ўсім свеце, захоўваюцца ў прыватных калекцыях у Злучаных Штатах Амерыкі, Швецыі, Кіева, Мінска, Іерусаліма... Мастацка лічыць:

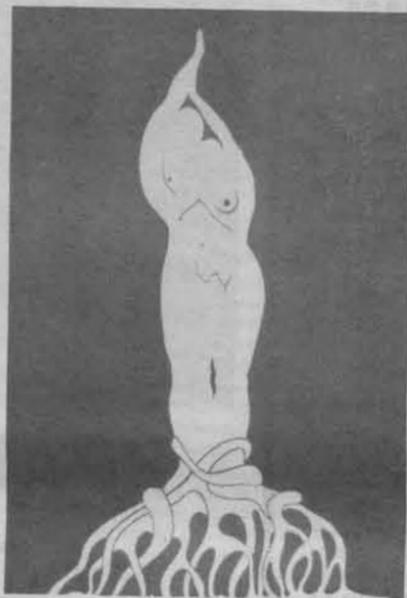
— Час прыходзіць і праходзіць — з усімі сваімі клопатамі і мітуснёй. І толькі мастацтва — вечнае.

Цікавая выстава лідскіх мастакоў у мастацкай галерэі «Лідзея». Яе наведваюць госці горада, яго жыхары, вучні. І кожны пакідае яе з добрым пачуццём.

Мікалай ДЗЕЛЯНКОўСКІ.

НА ЗДЫМКАХ: Сяргей ГЕЙЛЬ. «Пачатак»; Альберт ГЕЙЛЬ. «Зіміны пейзаж»; Марыя ЛЕТУНОўСКАЯ. «Сланечнік».

Фота Віктара СТАВЕРА.

«ЛІДЗЕЯ»

Мастацкая галерэя «Лідзея» за чатыры гады свайго існавання стала адным з вядучых культурных цэнтраў нашага горада. Накірунак яе дзейнасці перш за ўсё асветніцкі і вучэбна-пазнавальны. Наша задача — прылучыць людзей да прыгожага, пазнаёміць іх з творамі розных жанраў выяўленчага мастацтва.

У галерэі за час яе існавання было наладжана каля 70 выстаў. Дэманстравалі свае творы мастакі А. Кашкурэвіч, І. Рэй, В. Гоманаў, Л. Гоманаў, І. Пратасеня, В. Рынкевіч, В. Паўлавец, І. А. Кузняцковы з Мінска, В. Церабун, А. Багуштаў, А. Ляшчынскі (Гродна), Ф. Гумен, В. Шылко, Б. Хешн, В. Фальцэвіч, А. Шыёнак, Л. Ляховіч (Віцебск), А. Тамко, В. Шапіра (Полацк), А. Судар, В. Вераб'еў, А. Варакса, В. І. Т. Лук'ян, В. Мельнікаў, В. Галкін (Ліда). Наведвальнікі змоглі пазнаёміцца з рознымі творцамі, у якіх свае погляды на жыццё, свае метады яго адлюстравання.

У галіне дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва хочацца назваць выставы мастацкага шкла майстроў шклозавода «Нёман», рэзчыка па дрэву А. Кундо з Навагрудка, членаў гуртка Дома дзіцячай творчасці Ліды. Стала традыцыйнай наладжваць выставы дзіцячых работ, тэматычныя конкурсы малюнкаў навучэнцаў з Ліды і раёна, гурткоў выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Вялікую цікавасць праявілі лідчане і іх госці да выстаў зарубешных майстроў — Я. Кузьміцкага (Швецыя), Т. Стагановіч (ЗША), польскага плаката. У апошні час сталі папулярнымі дэманстрацыйныя фотаработы, у прыватнасці, Марты Казаной (ЗША),

Яўгена Казюлі (Мінск). Фотамастацтва ўсё больш трывала ўваходзіць у жыццё людзей. Наладжваюцца сувязі з Саюзам фотамастакоў Беларусі, іх арганізацыямі з іншых краін.

Дзейнасць галерэі не абмяжоўваецца толькі зменай экспазіцыій. Наладжваюцца сустрэчы з мастакамі, паэтамі, музыкантамі, канцэрты выкладчыкаў і навучэнцаў музычнага вучылішча і музычнай школы.

Пачаў дзейнічаць слайд-салон. Дэманструюцца слайды, чытаюцца лекцыі аб творчасці замежных і сваіх мастакоў, аб беларускай прыродзе, нашым горадзе. Тэмы лекторыяў узгаджаюцца з праграмай вывучэння сусветнай культуры і мастацтва ў сярэдніх школах. Гэта памагае навучэнцам глыбей засвоіць вучэбны матэрыял.

У апошні час адзначаецца жаданне моладзі прысвяціць сябе мастацтву. Паколькі рыхтавацца да ўступных экзаменаў не было дзе, вырашылі стварыць пры галерэі платны вучэбна-метадычны цэнтр. Весці яго даручылі нашай супрацоўніцы Л. Драко. Вольны работы ў яе ёсць. Практычна ўсе, каго яна рыхтавала і кансультавала, паступілі ў спецыяльныя і вышэйшыя навучальныя ўстановы.

Адкрыта майстэрня па выкананні мастацкіх фотаработ. Гэта дапамагае зняць пытанні аб набыцці слайдаў, выбраць дапаможнікі для навучальных устаноў. Робяцца рэкламныя, мастацкія і іншыя фотаздымкі па заказах арганізацый і насельніцтва, а гэта дае дадатковыя сродкі на ўтрыманне галерэі.

У нас ёсць уласныя фонды, у іх каля 70 твораў жывапісу, графікі, скульптуры, купленыя галерэяй альбо падараныя нам мастакамі.

Уладзімір ЯНЦЭВІЧ, дырэктар галерэі «Лідзея».

КРАШЫНСКАЕ РЭХА

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

для святні. Куючы, разумеў, што ён робіць і для чаго. Кожнага дня, беручыся за жырандолю, за молат і малаточкі, раздзьмуваючы горан, ён спачатку прамаўляў малітву, і Бог памагаў яму. Ён і кавалём пачуваў сябе паэтам. Духам сваім паэтызаваў жалеза і агонь.

Не шмат на Беларусі было такіх кавалёў, якім быў Багрым. Апрача духоўнага пачатку, ён разумеў і смак мастацкага слова, слова Божга. І гэта ўсё спрыяла яму жыць цікава і разнастайна, ва ўсім бачыць радасць і харастава жыцця.

ПОГЛЯД НА БАСТОН

Сваю славетную жырандолю Паўлюк Багрым, як вядома, выкаваў на бастонскі ўзор. На гэты ўзор яго, пэўна, скіраваў заказчык — Пётра Святаполк-Завадскі. Але што ў ёй бастонскага? — вось пытанне. Нашы даследчыкі бачаць у крашынскай касцельнай Багрымавай жырандолі толькі беларускія матывы — жаўрукоў, кветку лотаца. Не на-

ша на жырандолі хіба толькі вінаграднае лісце з рэльефнымі пражылкамі. Бастонская ж у ёй хіба толькі аснова, каркас, мадэль? Думаецца, Паўлюк Багрым перад тым, як брацца за працу, доўга раіўся з Святаполкам-Завадскім, разглядаў з ім якіясьці схемы, малюнкi, узоры, сам шось маляваў, правіў, сваё прапановаў. Надаралася, мо нават спрачаліся, парачылі адзін аднаму. Думаецца, Паўлюк Багрым, як асоба творчая, паэтычная, зрабіў нямаля адступленні ад бастонскага ўзору. Якіх? Каб гэта ж убачыць хоць адзін з тых бастонскіх узораў ды параўнаць яго з Багрымавым тварэннем!

Паўлюк Багрым скончыў сваю жырандолю ў 1881 годзе. Было яму на тую пару ўжо пад семдзесят. Але, калі меркаваць па жырандолі, па яе ювелірнасці, бачыш: рука ягонага была яшчэ трывалая, вока зоркае. Пэўна, у яго былі і памочнікі, вучні, але яны былі толькі падручнымі. Мастацкі ж дух жырандолі, безумоўна,

ствараў Багрым — паэт і мастак-кавалёў.

Пасля гэтай падзеі — заканчэнне працы над жырандоллю — Багрымава імя неяк канула для нас у невідомасць. Ва ўсякім разе беларускія літаратуразнаўцы пасля 1881 года не маюць ніякіх канкрэтных звестак пра Багрыма. Мо і напраўду Багрым, выкаваўшы для крашынцаў жырандоллю на бастонскі ўзор, наслухаўшыся пра майстэрства бастонскіх металістаў і кавалёў, адчуў якісь смак замежнага духу і скіраваў свой погляд за акіяны? Толькі наўрад ці!

НЯМА ТОЛЬКІ БАГРЫМАВЫХ...

Некалі Максім Багдановіч, безнадзейна хворы, разумеючы ўсю безвыходнасць свайго становішча, сказаў: «Ад усіх будуць патомкі... Не будзе толькі Максімавых». І напраўду, няма на Беларусі патомкаў Максімавых. Няма і Марцінкевічавых. Няма і

Багушэвічавых. Няма на Беларусі нашчадкаў і Яна Неслухоўскага — Янкі Лучыны, Антона Лявіцкага — Ядвігіна Ш., хоць яны і мелі свае сем'і. Няма, няма, няма... Гэты спіс можна доўжыць і доўжыць. Няма і Багрымавых. Нават прозвішча Багрым на ягонаў радзіме не сустракаецца. Не ведаю, ці ёсць яно і на ўсёй Беларусі. А былі ж у Паўлюка браты, сёстры. Пэўна ж, кожны з іх меў сваю сем'ю. А кожная сям'я, як тады вялося, мела не меней як чацвёра-пяцёра дзяцей. Унь як павінны былі распаўсюдзіцца Багрымы! А пра іх на Беларусі ніякага паміну. І сам Паўлюк, хоць і позна, на пяцьдзесят другім годзе завёў сям'ю. І дзецімі паспеў абзавесціся. Але ні пра іх, ні пра іхніх нашчадкаў ніякага духу на Беларусі. Такі, на жаль, горкі вырак шмат якіх выдатных сыноў Беларусі. І страх не ў тым, што нашчадкі тых ці іншых выдатных сыноў не жывуць на Беларусі. Страх у тым, што пра іх нічога не ведаем, дзе яны, што з імі, што

парвана ўсялякая павязь іхніх родаў з Беларуссю, з яе культурай. Вось у гэтым, думаецца, трагедыя нашай нацыі. А трагедыя ідзе з нашай гісторыі, з нашай колішняй паняверкі, з нашай туэйшасці. Дзе прытулілі — там і добра. А добра можа быць толькі на Радзіме. Гэтак думалі і думаюць толькі патрыёты. А патрыётаў трэба гадаваць — з году ў год, з веку ў век. Тады мы не будзем губляць цэлыя роды выдатных людзей. І яна не будзе губляцца, бо між імі і намі, тым краем, які нарадзіў іх, будзе вялікае прыцягненне, якое завецца Радзімаю. Што ж да роду Багрымаў, то цяжка паверыць, што ён звёўся з зямлі. Мо яшчэ неяк спаваля, агульнымі намаганнямі нашых і замежных даследчыкаў, нашых суайчыннікаў за мяжою, неяк удасца хоць каго расшукаць з нашчадкаў слаўнага Багрыма? Толькі трэба шукаць... Мо каму і пашчасціць? Хто шукае, той знаходзіць. А пад нерухомы ж камень і вада не цяча. Хто ж чаго шукае, на таго тое ідзе. Гэта вядома здаўна.

Уладзімір СОДАЛЬ.

Рэдактар
Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь; Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубешнымі краінамі; Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства «Радзіма»).

НАШ АДРАС:
220005, Мінск, праспект
Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны: 213-31-97,
213-32-80, 213-30-15, 233-16-56,
213-37-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета набрана, зьявілася і аддрукавана ў друкарні Беларускай Дом друку (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77). Тыраж 3 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 1786. Падпісана да друку 15.12.1997 г. у 12.00. Рэгістрацыйнае пасведчэнне № 81.